

Шчаслівага Новага, 2021 года!

Антон РУДАК / Фота аўтара

Каскад феерычных эмоцый!

Набліжэнне зімовых святаў адчуваецца паўсюдна, і музейная галіна тут не складае выключэння. Гісторыя ёлачных упрыгожванняў, як і традыцыя святкавання Новага года і Калядаў наогул, сягае далёка ў мінуўшчыну. Яшчэ ў XVI стагоддзі ў Еўропе калядныя ялінкі ўпрыгожвалі яблыкамі, слівамі і арэхамі, зваранымі ў мёдзе, якія, у адпаведнасці з хрысціянскай традыцыяй, сімвалізавалі райскія плады спазнання добра і зла. А першыя шкляныя ёлачныя цацкі з'явіліся ў сярэдзіне XIX стагоддзя ў Германіі — тады там акурат здарыўся неўраджай яблыкаў, і нямецкія майстры прыдумалі замяніць традыцыйныя калядныя цацкі на выявы гэтых пладоў са шкла. Ды ўсё ж і сёння ў Беларусі ўпрыгожванне навагодняй ялінкі асацыюецца перадусім з досведам адзначэння надыходу Новага года ў часы СССР, і з тагачаснымі ёлачнымі цацкамі.

Удні сёлетніх зімовых святаў у Мінску працуе цэлы шэраг выстаў, прысвечаных акурат савецкім ёлачным упрыгожванням — але не толькі. Экспазіцыі, створаныя на падставе збораў сталічных музеяў і прыватных калекцый, дазваляюць пазнаёміцца з гісторыяй ёлачных цацак, разнастайнасцю іх відаў ды форм, асаблівасцямі вытворчасці ўпрыгожванняў для ялінкі, і прасачыць за трансфармацыяй гэтых незвычайных вырабаў, многія з якіх можна назваць маленькімі творама мастацтва.

Кожнае дзесяцігоддзе, кожная гістарычная эпоха з яе найбольш адметнымі з'явамі знаходзілі дакладнае адлюстраванне ў ёлачных цацках таго ці іншага перыяду. Дарослым наведвальнікам выстаў будзе цікава панастальгіраваць, прыгадваючы дзяцінства ў антуражы савецкіх зімовых святаў, а маладзейшыя госці змогуць больш даведацца аб тым, як сустракалі Новы год іх бацькі, бабулі і дзядулі, і параўнаць свае ўражанні ад тагачасных і сучасных ялінкаў.

Працяг на ст. 5.

У мінулым нумары “К” мы пісалі пра тое, як нараджалася Галоўная Ёлка краіны. А сёння распавядзем пра Галоўную Ёлачку ў Малой зале таго ж Палаца Рэспублікі, якая запаліла агеньчыкі і дзіцячыя сэрцы каскадам феерычных эмоцый. Ну, як тут можа быць інакш, калі ў спектаклі “Дзед Мароз і люстэрка чараўніцтва” адна толькі іскрамётная і яркая, любімая публікай актрыса Вера Палякова, напайня сцэну дзівоснай казачнай энергетыкай! Словам, чытайце ў “Art-блогу” на ст. 8 — 9.

21 студзеня адбылося пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры Беларусі, прысвечанае музейнай справе. Мерапрыемства пад назвай “Аб стане і перспектывах развіцця дзяржаўных музеяў” прайшло ў выязным фармаце ў сценах Замкавага комплексу “Мір”. Натуральна, “К” не магла прапусціць названае пасяджэнне і, разам з удзельнікамі калегіі, папрысутнічала на ім падчас абмеркавання шматлікіх праблем і перспектываў кірункаў працы айчыннай музейнай галіны.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

**АКТУАЛЬНЫ
КАНТЭКСТ
МУЗЕЙНАЙ СПРАВЫ**

Пасяджэнне калегіі адкрыў міністр культуры Беларусі Анатолій Маркевіч, які падкрэсліў значнасць культурнага чынніка ў развіцці сучаснага Беларускага грамадства. Асабліваю ўвагу ён звярнуў на пытанні выхавання маладога пакалення праз ста-ноўчыя прыклады, заснаваныя на эпохальных момантах нашай гісторыі і культуры. І ў гэтай справе патрыятычнага накірунку значную ідэалагічную ролю адыгрываюць музеі — захавальнікі гістарычнай памяці. У сваю чаргу, з тых пастулатаў вынікае, што статус музейнага работніка павінен адпавядаць самым высокім прафесійным крытэрыям сучаснай цывілізацыі.

**У ЛІЧБАХ І ФАКТАХ
ПРА КОЛЬКАСЦЬ І
ЯКАСЦЬ**

А пасля з паведамленнем пра стан і перспектывы развіцця дзяржаўных музеяў выступіла начальнік упраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры краіны Наталія Задзяркоўская.

Так, за апошнія 5 гадоў быў адкрыты шэраг новых музеяў і музейных экспазіцый. Гэта Музей гісторыі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча (філіял музея “Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва”), Музей гісторыі прыватнага калекцыянавання (філіял Віцебскага абласнога краязнаўчага музея), Музей В.К. Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве

(філіял Нацыянальнага мастацкага музея), Археалагічны музей “Бярэсце” і музей “Выратаваныя мастацкія каштоўнасці” (філіялы Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея), Чэрвеньскі раённы краязнаўчы музей (Мінская вобласць), Дубровенскі краязнаўчы музей (Віцебская вобласць), Літаратурны музей Максіма Багдановіча (філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры), філіял Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы “Акопы” і некаторыя іншыя.

Вядуцца работы па будаўніцтве Музейнага квартала Нацыянальнага мастацкага музея, новага будынка для Астравецкага гісторыка-этнаграфічнага музея (Гродзенская вобласць), рэстаўрацыі Старога замка Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея, а таксама па стварэнні новых экспазіцый філіяла “Музей 5 форт” Мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой”, Слуцкага краязнаўчага музея (Мінская вобласць), музейна-выставачнай экспазіцыі ў аграгарадку Юравічы (Гомельская вобласць) і іншыя.

Музейны фонд Рэспублікі Беларусь за перыяд 2016 год — 10 месяцаў 2020 года павялічыўся на 7,5 працэнтаў і склаў 3 441 883 музей-

Нататкі з нагоды калегіі Міністэрства культуры Беларусі

ных прадмета. Паказчыкі па павелічэнні музейнага фонду, прадугледжаныя Дзяржаўнай праграмай “Культура Беларусі” на 2016 — 2020 гады, стабільна выконваюцца.

Прырост колькасці наведванняў музеяў за перыяд 2016 — 2019 гадоў склаў 511 785 наведванняў (або 8,3 працэнта). Пры гэтым сьведчыць аб павелічэнні наведванняў музеяў складае прыкладна 60 працэнтаў да 40 працэнтаў.

Найбольш наведвальнымі музеямі краіны па выніках апошніх трох гадоў з’яўляюцца Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Мемарыяльны комплекс “Брэсцкая крэпасць-герой”, Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”, Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь, Гомельскі палацава-паркавы ансамбль, Музей “Замкавы комплекс “Мір”.

Рэзкае зніжэнне наведвальнасці музеяў было зафіксавана ў 2020 годзе. Так, паводле аператыўнай інфармацыі, за 11 месяцаў гэтага года ў параўнанні з аналагічным перыядам 2019 года наведвальнасць музеяў паменшылася на 55 працэнтаў, колькасць экскурсій на 29 працэнтаў, аб’ём пазабюджэтных даходаў на 53 працэнта. Пры гэтым адмоўная дынаміка па наведваннях

найбольш характэрная для рэспубліканскіх музеяў.

У мэтах стабілізацыі сітуацыі і выхаду музеяў на неабходныя параметры працы, кожнаму музею неабходна прадугледзець у планах работы на 2021 год комплекс антыкрызісных мер, якія ўключаюць актывізацыю працы ў рамках унутранага турызму, прыцягненне ў музей на сістэмнай аснове навучэнцаў і студэнтаў устаноў адукацыі, у тым ліку ў рамках сумесных культурна-адукацыйных праектаў, удасканаленне паслуг, накіраваных на прыцягненне індывідуальных наведвальнікаў, “сямейнага наведвальніка” (малыя групы), а таксама развіццё віртуальнага музейнага абслугоўвання.

У рамках інфарматызацыі сёння ажыццяўляецца работа па стварэнні аўтаматызаванай музейнай сістэмы па ўлікова-фондавай дзейнасці (АМС), вядзецца планамерная работа па папаўненні Дзяржаўнага каталога Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь найбольш каштоўнымі музейнымі прадметамі.

У цэлым дынаміку інфарматызацыі дзяржаўных музеяў можна ацаніць станоўча. Так, напрыклад, досыць актыўна выкарыстоўваюцца ў музеях такія тэхнічныя сродкі, як аўдыягіды. Па стане на 1 студзеня 2020 года ў рэспубліканскіх музеях налічвалася

415 аўдыягіды, у рэгіянальных — 342, аднак пры гэтым размеркаванне аўдыягіды па абласцях — нераўнамернае.

У музеях рэспублікі па стане на 1 студзеня 2020 года працуе амаль чатыры тысячы чалавек, у тым ліку 976 навуковых супрацоўнікаў (з іх 92,4 працэнта — супрацоўнікі з вышэйшай адукацыяй).

Асноўнай прычынай адтоку спецыялістаў з’яўляецца невысокая заробатная плата. Адначасова, вынік праведзенай у 2018 — 2019 гадах Навукова-даследчым інстытутам працы Міністэрства працы і сацыяльнай абароны па замове Міністэрства культуры Беларусі навукова-даследчай работы “Нармаванне працы музейных работнікаў” паказваў недастатковасць штатных адзінак у рэгіянальных музеях.

тацкага музея Рэспублікі Беларусь — “Іканапіс Беларусі XVII — XXI стст.” у Музеі Ватыкана, “Апосталы і прарокі” — у Музеі Эль Грэка ў Таледа (Іспанія), са збору Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь — “Узоры і сімвалы: спадчына беларускага арнаменту” ў Нацыянальным музеі Султаната Аман, са збору Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры — “Людзі хочуць ведаць” (да 40-годдзя “Блакаднай кнігі” Алеся Адамовіча і Данііла Граніна) у Дзяржаўным музеі палітычнай гісторыі Расіі ды ў іншых краінах.

На думку Паўла Сапоцькі, вельмі ўдала сябе зарэкамендаваў вопыт правядзення міжнародных выстаў, прымеркаваных да святкавання юбілеяў, што ўнесены

У апошнія гады становяцца ўсё больш важкімі спонсарскія сродкі, якія працягваюцца музеямі, прычым, як раённымі і гарадскімі, так і рэспубліканскімі. Так, Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь узаемадзейнічае з групай кампаній “А-100”, інвестыцыйнай кампаніяй “Гальперын і сыны” і іншымі. Ключавым партнёрам Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь з’яўляецца беларускае падраздзяленне міжнароднай карпарацыі JTI. Спонсарская дапамога выкарыстоўваецца для закупкі прадметаў музейнага значэння і тэхнічнага абсталявання, фінансавання спецыяльных і выдавецкіх праектаў, правядзення культурна-адукацыйных мерапрыемстваў.

**МІЖНАРОДНАЕ
СУПРАЦОЎНІЦТВА
Ў ПРЫЯРЫТЭЦЕ**

Былі і іншыя выступленні. Так, дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі Павел Сапоцька звярнуўся да прысутных з дакладам, у якім закрануў тэму міжнароднага супрацоўніцтва музеяў краіны цягам апошніх пяці гадоў і перспектыву падобнага супрацоўніцтва ў наступныя гады.

Паводле выступоўцы, міжнародныя міжмузейныя адносіны грунтуюцца на шырокай геаграфіі супрацоўніцтва, шматвектарнасці, разнастайнасці фармацтаў мерапрыемстваў, прыярытэце дэманстрацыі ўнікальнага і самабытнага нацыянальнага матэрыялу пры арганізацыі праграм музейнага абмену.

Замежнай аўдыторыі былі прадстаўлены шматлікія знакавыя праекты з беларускай “прапіскай”. Напрыклад, са збору Нацыянальнага мас-

ў Каляндар памятных дат UNESCO (150 гадоў з дня нараджэння Льва Бакста (2016), 200 гадоў з дня нараджэння Станіслава Манюшкі (2019), 150 гадоў з дня нараджэння Фердынанда Рушчыца (2020) ды іншыя.

На перспектыву беларускімі музеямі запланавана правядзенне абменных і сумесных выставак.

Да слова, Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту ў 2021 — 2022 гадах плануе прыцягненне сродкаў ад замежных спонсарскіх фондаў па аднаўленні гісторыка-культурнай каштоўнасці 2-ой катэгорыі “Фрагмент мячэці з в. Доўбучкі Смартгонскага раёна”, для чаго былі наладжаныя кантакты з Міністэрствам па справах рэлігіі Турцыі.

Названыя праекты замежнай спонсарскай дапамогі і міжнароднай тэхнічнай дапамогі, адзначыў Павел Сапоцька, накіраваны на правядзенне будаўнічых і рэстаўрацыйных работ на аб’ектах культурнай спадчыны, папаўненне музейных фондаў, падрыхтоўку буйных выданняў на розных замежных мовах, развіццё трансгранічнага турызму, правядзенне маштабных экспазіцый, арганізацыю адукацыйных і іншых праграм.

Акрамя таго, па словах дакладчыка, у бягучай пяцігодшчы істотная ўвага будзе нададзена пытанням рэстытуцыі. Рашэннем Камісіі па выяўленні, вяртанні, абмену і ўвядзенні ў навуковы і культурны абарот культурных каштоўнасцяў, якія знаходзяцца за мяжой, прадугледжаны арганізацыя перамоваў з Дзяржаўным Эрмітажам, Ваенна-гістарычным музеем артылерыі, інжынерных войскаў і войскаў сувязі ў

Увага! Аб’ява!*

Установа адукацыі “Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў” аб’яўляе конкурс на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу:

- дацэнт кафедры рэжысуры кіно і тэлебачання (2);
- старшы выкладчык кафедры тэорыі і гісторыі дызайну;
- загадчык кафедры рэжысуры;
- загадчык кафедры майстэрства акцёра.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб’явы. Заявы і дакументы, згодна з Палажэннем аб конкурсе, падаваць на імя рэктара Акадэміі на адрас: 220012, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 81, аддзел кадраў, тэлефон 366-93-41.

КУЛЬТУРА ШТОТДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусі.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; **намеснік галоўнага рэдактара** — Юры КАРПЕНКА; **адказны сакратар** — Тацяна ПАШЭНЬКА; **рэдактар аддзела:** Яўген РАПІН; **аглядальнік рэдакцыі:** Зміцер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юры ЧАРНЯКЕВІЧ; **спецыяльны карэспандэнт:** Пётр ВАСІЛЕУСКІ; **мастацкі рэдактар** — Наталія ОВАД.
Сайт: www.kimpress.by, E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рэкламы не рэзэрвуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2020. Наклад 2843. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па замоўленасці.
Падысана ў друку 23.12.2020 у 18.00. Замова 3743.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”.
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

Санкт-Пецярбургу, Музеём арміі ў Парыжы, Ізраільскім музеём, Упсальскім універсітэтам (Швецыя) аб магчымасці правядзення ў Беларусі выстаў гістарычных артэфактаў, якія адбываюцца з Беларусі і знаходзяцца за мяжой, ажыццяўлення навукова-даследчай работы, стварэння факсімільных копіяў помнікаў кніжнай культуры.

АДУКАЦЫЯ І МУЗЕІ: ШЛЯХІ СУПРАЦОЎНІЦТВА

Пра культурна-адукацыйную дзейнасць музеяў сумесна з устаноўмі адукацыйнага музея Янкі Купалы Вольга Пархімовіч.

— Сёння можна з упэўненасцю сказаць, што беларускія музеі з'яўляюцца і часткай адукацыйнай сістэмы Рэспублікі Беларусь, — адзначыла дакладчыца. — Так, аналіз статыстычных дадзеных за 2019 год (да пандэміі COVID-19) паказаў, што рэальная музейная аўдыторыя — школьнікі (больш за 60 працэнтаў ад агульнай колькасці наведвальнікаў). Безумоўна, трэба пашыраць мэтавую аўдыторыю, надалей працаваць над паляпшэннем ўзаемадзеяння школы і музея, які можна разглядаць і як дадатковую пляцоўку для правядзення ўрокаў па розных дысцыплінах.

Так, зазначыла Вольга Пархімовіч, у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы ёсць вопыт правядзення як рабочага, так і адкрытага ўрока для вучняў 9 класаў пры вывучэнні драмы “Раскіданае гняздо”, а інтэрактыўныя музейна-педагагічныя заняткі “Калядкі ў Купалавым доме”, “Багач”, “Гуканне вясны”, распрацаваныя на аснове каляндарна-абрадавых святаў беларусаў і па матывах твораў Янкі Купалы, нязменна прывабліваюць вучняў 1 — 5 класаў і карысныя пры вывучэнні народных традыцый.

Заўважны і вялікі патэнцыял у правядзенні пазарочнай работы ў музейнай прасторы. Літаратурны музей неаднаразова станаўліўся пляцоўкай для правядзення паэтычных конкурсаў, справаздачных канцэртаў, майстар-класаў, віктарын, прыёму ў першакласнікі і гімназісты. Існуюць і доўгатэрміновыя праекты: напрыклад, грамадска-культурная акцыя “Чытаем Купалу разам”, якую Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ладзіць з 2012 года і ў якой ужо ўзялі ўдзел звыш 10 тысяч чалавек.

Яшчэ прыклад: сёлета да Дня роднай мовы Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры пры падтрымцы Камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама ладзіў II Вучнёўскую навукова-практычную канферэнцыю. А Дом-музей Адама Міцкевіча неаднаразова станаўліўся пляцоўкай для правядзення выставак творчых работ школьнікаў Навагрудка.

Па словах дакладчыцы,

музейная педагогіка ўсё больш інтэгруецца ў практыку беларускага музея. З 2014 года паспяхова рэалізуе цыкл адукацыйна-развівальных заняткаў “Крочым у школу разам з Коласам” Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. “Кватэрнік у дзядзькі Якуба” — сучасны моладзевы праект, фармат якога прадугледжвае творчыя зносіны ў нязмушанай атмасферы.

Дадатковыя магчымасці пры правядзенні музейна-педагагічных заняткаў даюць і ўключаныя ў стацыянарныя экспазіцыі інтэрактыўныя зоны для дзяцей, як, напрыклад, “Хлопчык і лётчык” у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы.

Даводзіцца беларускім музеям працаваць і з замежнымі наведвальнікамі школьнага ўзросту. Так, у 2018 годзе Купалаўскі музей падрыхтаваў спецыяльную праграму для сустрэчы ўдзельнікаў і гасцей дзіцячага Еўрабачання.

Актыўна рэалізуюцца музейныя Беларусі і інклюзіўныя праекты. Большасць устаноў праводзіць асобныя мерапрыемствы, але шэраг музеяў прапануе і цэласныя праграмы. Скажам, у 2017 годзе Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы паспяхова рэалізаваў інклюзіўную музейна-педагагічную праграму “Побач і разам” для дзяцей з аўтызмам. Заняткі ладзіліся пры кансультацыйнай падтрымцы Міжнароднай дабрачыннай грамадскай арганізацыі “Дзеці. Аўтызм. Бацькі”, пра што, дарэчы, пісала і “К”.

Культурна-адукацыйная работа музеяў шырока папулярна не толькі на сайтах, але і ў сацыяльных сетках, і на інфармацыйных інтэрнэт-рэсурсах. Так, з 2018 года у Літаратурным музеі Петруся Броўкі дзейнічае выбітны анлайн-праект па папулярных музейна-педагагічных калекцыях — “Фондавая пятніца”.

Узаемадзеянне музеяў з навучальнымі ўстановамі, на думку Вольгі Пархімовіч, неабходна і надалей развіваць ды ўдасканалваць. З гэтай мэтай дакладчыца прапанавала цэлы шэраг захадаў на перспектыву. Сярод іх — складанне плана супрацоўніцтва з музеямі на навучальны год, уключэнне наведвання музеяў у рэйтынг паспяховасці школы, што станоўча паўплывае на матывацыю настаўнікаў і дазволіць музеям выконваць асноўны паказчык Дзяржаўнай праграмы “Культура Беларусі”, выкарыстанне музейнай прасторы для правядзення пазарочнай работы, падрыхтоўка спецыялістаў у музейнай педагогіцы, арганізацыя сумеснай працы музея і школы па правядзенні канферэнцый, семінараў, круглых сталаў ды некаторыя іншыя.

ЯК ВЫХАВАЦЬ ПАТРЫЁТАЎ?

Спынюся яшчэ на некалькіх дакладах, што прагучалі на калегіі Міністэрства культуры ў Міры.

Напрыклад, выступленне дырэктара Мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой” Рыгора Бысюка было прысвечана грамадзянска-патрыятычнаму выхаванню моладзі як аднаму з кірункаў дзейнасці ваенна-гістарычных музеяў.

Так, толькі за мінулы год супрацоўнікі мемарыяльнага комплексу дзвюхсот лекцый і звыш 150 музейна-педагагічных заняткаў для больш чым васьмі тысяч навучэнцаў з Брэста, Баранавічаў, Лунінецкага, Столінскага і Бярозаўскага раёнаў Брэсцкай вобласці. А для таго, каб пазнаёміць навучэнцаў з багатай падзеямі гісторыі Брэсцкай крэпасці, распавесці пра няпростыя чалавечыя лёсы, музейшчыкі стварылі шэраг перасоўных выставаў “Брэсцкая крэпасць. Дарогамі памяці”, “Летапіс Брэсцкай крэпасці ў фотаздымках”, “Памяць, абпаленая вайной” ды некаторыя іншыя.

— Працуючы ўвесь час з турыстамі, наведвальнікамі, выконваючы задачы патрыятычнага выхавання моладзі, можна сказаць, што гольмі дэкларацыямі моладзі патрыятызм не прывіць, — адзначыў Рыгор Бысюк. — Захваціць маладога чалавека трэба на ўзроўні падсвядомасці, падвесці яго да разумення і захавання гераічных старонак. Таму ў штомесячнай метадычнай рабоце, вучобе з навуковымі супрацоўнікамі звяртаем увагу на ўдасканаленне прафесійнага майстэрства, улік узроставага асаблівасцяў аўдыторыі.

Вялікай папулярнасцю сярод навучэнцаў, па словах дакладчыцы, карыстаюцца музейна-педагагічныя заняткі. На сёння распрацаваны пяць музейна-педагагічных комплексаў-праграм.

Як адзначыў Рыгор Бысюк, многія мерапрыемствы сталі ўжо традыцыйнымі. Напрыклад, з 2008 года ў Міжнародны дзень абароны дзяцей — 1 чэрвеня — праходзіць творчая акцыя-пленэр “Малююць дзеці”. У акцыі ўдзельнічаюць школьнікі агульнаадукацыйных і мастацкіх школ, студыі выяўленчага мастацтва горада Брэста і вобласці. За ўсе гады ў акцыі прынялі ўдзел больш за 1 200 навучэнцаў, штогод — каля 100 творчых талентаў.

Традыцыйнымі сталі рэтуалы прыняцця школьнікаў у шэрагі акцыябрат і піянераў, пасвячэнне ў навучэнцы і ў студэнты. Ва ўрачыстай абстаноўцы на плошчы Цырыманіялаў юным акцыябратам выдаюцца значкі, піянерам завязваюцца галыштукі, а студэнтам уручаюцца студэнцкія білеты.

На працягу многіх гадоў, па словах дырэктара, сумесна з Інстытутам пагранічнай службы праводзіцца акцыя “Баявы разлік”, што ладзіцца напярэдадні 22 чэрвеня.

Працяг на ст. 4.

Сустрэкаць — дык з музыкай!

Новы 2021-шы ўсё бліжэй і бліжэй. Гэта відавочна і па музычна-тэатральнай афішы, якая сёлета, нягледзячы на ўсе катаклізмы, надзвычай багатая. Як бы тое ні было, але і ў складаных сітуацыях чалавеку патрэбны жывыя эмоцыі, якія і дае нам мастацтва. Прычым ва ўсіх выпадках жыцця: і каб перажыць драматычныя моманты, і каб настроіцца на пазітыў.

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

У Вялікім тэатры — бадай, самая вялікая колькасць разнастайных імпрэз. Прэм'еру мудрай казкі-оперы “Пінокія”, што скарае неверагоднай прыгажосцю афармлення і прызначана для сямейнага прагляду, першыя наведвальнікі ўбачылі ўжо 19 і 20 снежня. За дні канікул пройдуць яшчэ шэсць паказаў гэтай оперы сучаснага нямецкага кампазітара Глорыі Бруні з рознымі складамі артыстаў. А перад спектаклем, што адбудзецца ў гэтую нядзелю, вырашыцца штогодня конкурсная інтрыга: будучы названы і ўзнагароджаны пераможцы творчага саборніцтва “Навагодняя тэатральная цацка”.

Конкурс праходзіць у 7-мы раз, сёлета на яго было даслана каля 70-ці цацак-лялек ручнога вырабу, над стварэннем якіх фантазіравалі ды працавалі ўдзельнікі ўсіх узростаў. Паводле традыцыі, пасля цырымоніі ўшанавання ўсе дасланыя шарыкі-фігуркі апынуцца на святочнай яліцы ў фае. Ёсць семі, якія далучаюцца да ўпрыгожвання оперна-балетнай ёлачкі ледзь не штогод.

Але ж не думайце, што святочная афіша Вялікага абмежавана ранішнікамі, у тым ліку балетамі “Шчаўнунок” і “Тры парсюкі”, операй “Чароўная музыка”. Для дарослых, акрамя лепшых спектакляў бягучага рэпертуару, падрыхтаваны канцэртныя праграмы “Блакітны агеньчык” з папулярным песенным начынем — і “Навагодні маскарэд” з вельмі нечаканымі і практычна непазнавальнымі пераўвасабленнямі нашых артыстаў. Але галоўным і папраўдзе каралеўскім падарункам абячае стаць доўгачаканы канцэрт трох сусветных оперных зорак: Аксаны Волкавай, Надзеі Кучар і Паўла Пятрова. Ён планавалася амаль год таму, неаднаразова пераносіўся — і, нарэшце, 29 снежня мы насалодзімся боскімі спевамі. Ну, а 13 студзеня, у святочную ноч па старым календары, — традыцыйны Вялікі навагодні бал, дзе кожны раз публіку чакаюць усё новыя прыемныя сюрпрызы.

Пярэсіць падарункамі афіша Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Для дзятвы — па некалькі разоў на дзень будзе круціцца “Час навагодніх цудаў”. А па вечарах — адметныя канцэртны. На каталіцкае Раство — сімфанічная пазма “Стварэнне свету” сучаснага ізраільскага кампазітара Баруха Берлінера на тэксты Торы. У наступны вечар фальклорны гурт “Купалінка” справіць каляды па-беларуску — “Радуйся, зямля”. Дзяржаўны камерны хор на чале з Наталляй Міхайлавай 27 снежня далучыць да свайго складу некалькіх віртуозных інструменталістаў. А ўсё дзеля таго, каб пад назвай “Нова радасць” з'яднаць старадаўнюю заходнееўрапейскую класіку з яе апрацоўкамі на джазавы лад і сучаснай беларускай музыкай. Сярод іншых твораў адбудзецца

прэм'ера “Калядных мініяцюр” Галіны Гарэлавай.

Музычныя падарункі да святаў падрыхтавалі ўсе філарманічныя калектывы. І нават некалькі запрошаных! Тут што ні вечар — чарговы сюрпрыз: Арганны калядны канцэрт Кацярыны Нікалаевай, “Гісторыі каханьня” ад Дзяржаўнага камернага аркестра, святочныя выступленні вакальнага ансамбля Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Р.Шырмы — з джазавым каларытам, “Калядная фантазія” музычнай капэлы “Санорус”. А яшчэ — “Новы год па-галівудску” і традыцыйны “Новы год у філармоніі”. Абодва гэтыя канцэртны — з удзелам Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі, толькі з рознымі дырыжорамі: маладым Юрыем Караваевым і славетным маэстрам Аляксандрам Анісімавым.

А вось Музычны тэатр, улічваючы нашу сёлетнюю немагчымасць правесці адпачынак у той жа Італіі, вырашыў зрабіць наадварот: перанесці Італію ў сваю залу. Ну, не ўсю цалкам, а толькі некалькі гарадоў: тую ж Верону з закаханымі, якія выжылі і ўзрацілі дачку, і Сан-Рэма з яго знакамітым песенным фэстам. Усё менавіта так. Бо нядарна ў нашым Музычным зладзілі прэм'еру мюзікла Аркадыя Укупніка “Рамэа vs Джульета. XX гадоў пазней” — чым не навагодні падарунак? Але ж ён не адзіны: акурат 31-га тут адбудзецца “Новы год у стылі Сан-Рэма”.

— Мы пераасэнсоўваем некаторыя песні, робім іх больш відовішчымі, з удзелам артыстаў балета, — раскажаў рэжысёр гэтага музычнага шоу Міхаіл Кавальчык. — Уся наша творчая каманда працуе апантана. Бо хочацца адцягнуць глядача ад жыццёвых праблем, паглыбіць яго ў свет цудоўных мелодый, італьянскага сонца і тэмпераменту. А яшчэ — выклікаць шчыміліваю настальгію па рэтра, якая таксама можа лічыцца адной з прыкметаў навагодніх святаў. Бо перш чым зрабіць крок наперад, мы часцяком кідаем позірк назад, каб не забыцца на штосьці вельмі важнае.

На здымку: Дзед Мароз завітаў і ў оперу “Пінокія”

Заканчэнне. Пачатак на ст. 2.

У год 75-годдзя Перамогі музейшчыкамі былі праведзены патрыятычныя акцыі і мерапрыемствы — такія, як мітынг-рэквіем патрыятычнага праекта “У славу агульнай Перамогі”, Рэспубліканскі маладзёжны цягнік “#Беларусь. Моладзь. Натхненне”.

У музеі вядзецца актыўнае супрацоўніцтва з філіялам Брэсцкага абласнога цэнтра маладзёжнай творчасці — Маладзёжным патрыятычным цэнтрам, на базе якога праходзяць ваенна-патрыятычныя зборы навучэнцаў Брэсцкай вобласці “Пераможца”. Для ўдзельнікаў навуковымі супрацоўнікамі практыкуюцца экскурсіі-гульні па тэрыторыі мемарыяла.

Больш за 48 гадоў Вахту Памяці за Вечнага агню мемарыяльнага комплексу нясуць брэсцкія школьнікі і навучэнцы. За гэты час амаль сто тысяч чалавек прайшло праз гарадскі цэнтр ваенна-патрыятычнага выхавання — Пост Памяці Брэсцкай крэпасці-героя. Школьнікі і навучэнцы сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў не толькі нясуць ганаровую вахту, але і займаюцца даследчай працай (збіраюць матэрыял пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці, пра партызанаў і падпольшчыкаў Брэсцчыны), пішуць рэфераты, афармляюць і дапаўняюць экспазіцыю музея Паста Памяці “Хлапчукі не смяротнага Брэста”.

КАМУНІКАЦЫЯ — ГЭТА ПЕРСПЕКТЫЎНА

Дырэктар Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея Аляксей Міцкоў расказаў у сваім выступленні пра камунікацыйную палітыку музея, уз'яўшы ў якасці прыкладу дзейнасць сваёй установы.

— Разглядаючы адзін са складнікаў музейнай камунікацыі — уземадзяненне з музейнай аўдыторыяй — не-

Музеі мяняюць фармат, або Што такое інтэрнэт-камунікацыя

абходна адзначыць, што на сёння ў Брэсцкім абласным краязнаўчым музеі распрацаваны і паспяхова рэалізуюцца 70 формаў навукова-асветніцкай дзейнасці, — сказаў Аляксей Міцкоў. — Гэта розныя тыпы экскурсій (аглядныя, тэматычныя, інтэрактыўныя, сямейныя, экскурсіі-гульні, квэсты), музейна-педагагічныя праграмы і заняткі, лекцыі, урокі ў музеі, музейныя святы і іншыя мерапрыемствы, культурна-адукацыйныя праекты. Адна наведвальнікаў з абмежаванымі магчымасцямі прадугледжана работа сацыяльных праектаў “Інклюзія ў краязнаўчым музеі”, “Добры дзень, музей!”, “Гэта нашы дзеці”.

Дакладчык згадаў, што цягам некалькіх гадоў назіраецца тэндэнцыя да зніжэння колькасці людзей у экскурсійных групах. Турысты аддаюць перавагу самастойным падарожжам, вандровакам сем’ямі, невялікімі кампаніямі. Таму для працы з падобнымі катэгорыямі супрацоўнікамі музея былі распрацаваны сямейныя экскурсіі. Яны прадугледжваюць наведванне экспазіцыі музея і філіялаў невялікімі групамі (да 10 чалавек), без суправаджэння экскурсавода, з выкарыстаннем даведніка, які змяшчае шэраг заданняў. Падобныя экскурсіі распрацаваны для экспазіцыі ўсіх аб’ектаў музея. І можна сказаць, што гэты тып экскурсій стаў сёлета запатрабаваным.

Таксама сёлета была распрацавана экскурсія па тэрыторыі Археалагічнага музея “Бярэсце” ў фармаце open-air, на адкрытым паветры. Новая экскурсія знаёміць турыстаў з гісторыяй правядзення археалагічных раскопак на тэры-

торыі старажытнага Бярэсця, гісторыяй развіцця гэтай тэрыторыі (будуўніцтва замка, крэпасці, абарончых збудаванняў) на аснове малых архітэктурных формаў, размешчаных на тэрыторыі, паказвае кароткую гісторыю горада і яго назваў.

Як адзначыў Аляксей Міцкоў, сёлета працягнулася традыцыя правядзення мерапрыемстваў сярэднявечнай рэканструкцыі “Ажыўшая гісторыя”. Так, у 2020 годзе на музейнай тэрыторыі была зладжана рэканструкцыя сярэднявечнага лагера, якая ўключала ў сябе дэманстрацыю побыту, жылля, кухні тагачаснага жыхара, працавала фотазона, дзе можна прымерыць рыцарскі рыштук, кожны ахвотны мог выпрабаваць свае сілы ў якасці воінаў Сярэднявечча і пазамагацца “на мячах”.

Акрамя таго, па словах дакладчыка, можна сказаць, што сёлета значна пашырыўся музейны анлайн-кантэнт. Скажам, у сакавіку 2020 года музейшчыкі пачалі ладзіць анлайн-стрымы экскурсій па экспазіцыях усіх аб’ектаў музея. Таксама быў распрацаваны праект “Віртуальныя экскурсіі”, які знаёміць наведвальнікаў з экспазіцыямі музея і філіялаў анлайн, і віртуальны выставачны праект “З цемры на святло”, падчас якога можна пазнаёміцца з найбольш каштоўнымі прадметамі з музейных калекцый. Да слова, і адкрыццё традыцыйных музейных выстаў таксама праходзіла ў анлайн-фармаце.

Усе названыя анлайн-мерапрыемствы можна было паглядзець на старонцы музея на канале YouTube.

Напрыканцы Аляксей Міцкоў адзначыў, што назва-

ныя формы працы з музейнай аўдыторыяй не з’яўляюцца выключнай з’явай, характэрнай толькі для гэтага года.

— Гэта перспектывы на працягі развіцця камунікацыйных формаў, якія будуць актуальныя і далей, — упэўнены дырэктар Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. — Безумоўна, віртуальныя экскурсіі і выставы не змогуць замяніць непасрэдна кантакт наведвальніка і музейнага прадмета, эмоцыі ад цікавай экскурсіі і зносіны з экскурсаводам. Тым не менш, гэтыя формы работы дапамагаюць пастаянна падтрымліваць цікавасць да музея і музейнай дзейнасці, дапамагаюць музею заставацца ў інфармацыйнай прасторы.

ПІЯР ПРАЗ ІНТЭРНЭТ

І апошні даклад, які прагучаў на калегіі, і пра які хочацца згадаць, быў ад дырэктара Музея-сядзібы М. К. Агінскага Людміла Градзіцкай. Яна нагадала, што аднаўленне былога ансамбля Агінскіх распачалося яшчэ ў 2010 годзе, а ў 2014 годзе Сморгонскім райвыканкам разам з Тракайскім нацыянальным гістарычным паркам быў напісаны транскранічны праект. У выніку рэалізацыі яго была адрэстаўравана тэатральна-музычная зала.

— Першае, з чаго мы стартвалі — гэта з рэкламы аб па-

чатку правядзення экскурсіі па парку з праглядам фільма “Рана ў сэрцы” праз мясцовую газету і сайт райвыканкама, — сказала Людміла Градзіцкая. — У першыя суботу і нядзелю мне давалася праводзіць па 8 экскурсій у дзень. Адначасова ішлі рэстаўрацыйныя работы ў палацы і добраўпарадкаванне тэрыторыі сядзібы. Дапамагалі нам усім раёнам, прыязджалі валанцёрны і музейнага прадмета, эмоцыі ад цікавай экскурсіі і зносіны з экскурсаводам. Тым не менш, гэтыя формы работы дапамагаюць пастаянна падтрымліваць цікавасць да музея і музейнай дзейнасці, дапамагаюць музею заставацца ў інфармацыйнай прасторы.

Дадам, што ледзь не пра ўсе этапы рэстаўрацыі сядзібы “К” пісала неаднарадова.

У 2014 годзе пачалася музейфікацыя і стварэнне экспазіцыі, а 25 верасня 2015 года адбылося ўрачыстае адкрыццё музейнай экспазіцыі, прымеркаванай да 250-годдзя з дня нараджэння М. К. Агінскага. Пасля адкрыцця экспазіцыі музейшчыкі запрасілі на тэатрылізаваную экскурсію кіраўнікоў турыстычных фірмаў. Адзначу, што паўдзельнічаць у названым мерапрыемстве выказалі жаданне прыкладна 40 турфірм.

Якім жа чынам наладжана дзейнасць установы сёння? Па словах Людмілы Градзіцкай, для таго, каб прыцягнуць наведвальнікаў, у музейнай установе былі распрацаваны новыя віды паслуг і брэндавыя мерапрыемствы. Сярод іншага дакладчыца ўзгадала баль для дарослых і дзіцячы баль, фестываль “Вяргіні да Дня нара-

джэння Міхала”, свята “Вяртанне “Паўночных Афін”, Ноч музеяў “Вечарына ў Міхала” ды іншыя музейныя акцыі.

Сёлета, як і ўсе музеі Беларусі, Музей-сядзіба М.К.Агінскага працавала ў неспрыяльных эпідэміялагічных умовах, таму ладзіла асноўныя мерапрыемствы на свежым паветры. Гэта былі і музычныя вечары, і канцэрты, і выставы, і музейныя сустрэчы. Натуральна, ладзіліся і мерапрыемствы ў анлайн-рэжыме (віртуальныя экскурсіі і відэарэпартажы).

Акрамя таго, установа працавала з патэнцыйнымі наведвальнікамі з дапамогай сучасных інфармацыйных тэхналогій: сайт музея, анлайн-браніраванне, YouTube, сацыяльныя сеткі.

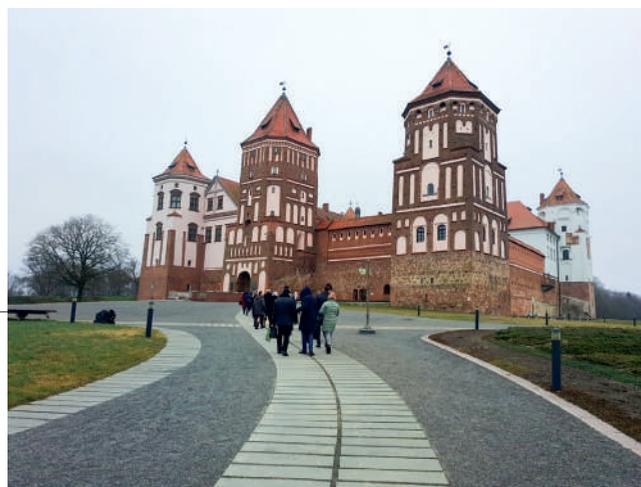
Дарэчы, як адзначыла Людміла Градзіцкая, ва ўмовах COVID-19 турысты больш сталі карыстацца аўдыягідамі і праграмай “izi.TRAVEL”.

Асноўны кантынгент наведвальнікаў установы складаюць арганізаваныя экскурсійныя групы і індывідуальныя наведвальнікі з ліку беларускіх і замежных грамадзян. Наведвальнікамі музея сталі турысты з Ізраіля, Францыі, Польшчы, Расіі, Літвы, Латвіі, Вялікабрытаніі, Кітая, Украіны, Венесуэлы, Сірыі і многіх іншых.

Як бачна, многія даклады яшчэ раз пацвердзілі выснову пра тое, што музейная супольнасць сёння актыўна развіваецца, шукае новыя шляхі работы з наведвальнікамі, выкарыстоўваючы для гэтага найноўшыя тэхнічныя магчымасці, звязаныя, у першую чаргу, з інтэрнэт-камунікацыяй. Што ж, у неспрыяльнай эпідэміялагічнай сітуацыі гэтую тэндэнцыю можна толькі вітаць. Тым больш, як адзначалі дакладчыкі, названыя новыя формы працы з наведвальнікамі сапраўды маюць вялікія перспектывы і значны патэнцыял.

K

Мірскі майстар-клас: P.S.

Месцам правядзення апошняй калегіі 2020 года Міністэрства культуры краіны нездарма абрала адну з самых вядомых нашых музейных перлін — Мірскі замак, то-бок замкава-паркавы комплекс «Мір». Выбар быў вызначаны не толькі наўнаскоў у замку цудоўнай канферэнц-залы з дадаткам памяшканняў для зручнасці працы і камфорту ўдзельнікаў — тут можна ладзіць мерапрыемствы дзяржаўнага і міжнароднага ўзроўня. Галоўнае: напрацаваны калектывам гэтага музея досвед варта па магчымасці распаўсюдзіць на ўсю сферу захавання гістарычнай памяці і культурніцкай спадчыны. Зразумела, далёка не кожны музей можа прэтэндаваць на такі ўзровень дзяржаўнага фінансавання, але гаворка пра іншае, ад грошай, у

прынцыпе, незалежнае — пра канцэптуальны падыход пры фарміраванні ментальнай прасторы праз візуальны вобраз. У Мірскім замку ўсё навідавоку, і для спецыяліста-музейшчыка ўсё зразумела — і тое, як з пэўнай колькасці аўтэнтчных каштоўнасцяў збудоваць велічны вобраз беларускага Сярэднявечча, як далікатна ўключыць сучасныя артэфекты ў гістарычны кантэкст, і як зменнымі выставамі вобразна дапаўняць пастаянную экспазіцыю, як дбаць пра свой высокі статус.

Па справах журналісцкіх я ў Міры бываў неаднойчы, але звычайна вандровак абмяжоўвалася замкам. А гэтым разам была магчымасць і само мястэчка аглядзець. Прыемна адзначыць, што Мір увогуле, ягоная гарадская гаспадарка, так бы

мовіць, падцягваюцца пад замак. Нават гаспадары прыватнай забудовы разумеюць, што побач са слаўным замкам, якім ганарыцца краіна, і твой уласны падворак мусіць быць дагледжаным, а твой дамок акуратна пафарбаваным. Добра і тое, што побач з замкам няма сучаснай агрэсіўнай забудовы. Фактычна ў Міры, які доўгі час быў перыферыяй нават для райцэнтра Карэлічы, захаваўся гістарычны ландшафт. Сціплы ландшафт, але ён цудоўна стасуецца з велічным замкам...

Між тым, удзельнікам калегіі было што абмеркаваць. Разглядаўся ўвесь спектр праблем музейнай сферы. А іх, на жаль, нямала. Не ўсёды хапае плошчаў для захавання музейных фондаў. У існуючых памяшканнях сховішчаў цяжка падтрым-

ліваць адпаведны тэмпературны рэжым, у шэрагу выпадкаў не стае ўпаковачнага матэрыялу. Дзе-нідзе ёсць і кадравыя пытанні, звязаныя з прыцягненнем моладзі да працы ў музеях, з матэрыяльным заахвочваннем і стымуляваннем маладых спецыялістаў.

У сувязі з пандэміяй, наведванне музеяў сёлета скарацілася. Выправіць гэты паказчык рэнтабельнасці музейнай справы можна было б праз пашырэнне аўдыторыі вучнямі школ і сярэдніх навучальных устаноў. Тыя ж лекцыі па гісторыі увогуле і гісторыі культуры ў прыватнасці можна было б вельмі эфектыўна ладзіць у музейных залах. Для гэтага трэба зацікавіць такімі праектамі выкладчыкаў.

Новыя інфармацыйныя камунікацыі дазваляюць ладзіць віртуальныя экскурсіі па музеях, пашыраючы такім чынам і глядацкую аўдыторыю, і культурную прастору ў грамадстве. Але ў адрозненне ад наведвальніка, які прышоў у музей і набыў квіток, рэальнага прыбытку музею няма. А фінансавы план застаецца... Як суаднесці культурніцкую асвету з экамічнай рэнтабельнасцю?

З іншага боку, сёння пэўную канкурэнцыю музейным работнікам ствараюць турфірмы і асобныя прадпрыемствы, што бяруць на сябе клопат азнаёміць гасцей з культурна-гістарычнымі цікавосткамі. Яны могуць спакойна ладзіць экскурсіі па тэрыторыі, скажам, Брэсцкай крэпасці ці іншых ландшафт-

тных комплексаў, не заходзячы ў будынак музеяў. Мала таго, што грошы губляюцца, дык яшчэ і якасць экскурсіі можа быць спрэчнай, і трактоўка гісторыі ў самадзейнага гіда можа моцна розніцца ад “нарматыўнай”, афіцыйна прынятай у Беларусі версіі.

Пра гэта і яшчэ шмат пра што ішла гаворка на калегіі (глядзіце ў “К” наш пашырае матэрыял). Пасля завяршэння пасяджэння ўдзельнікі на чале з міністрам культуры Анатолем Маркевічам прайшліся па цэнтру Міра да помніка палеглым за Радзіму ў Вялікай Айчыннай вайне і ўсклалі да яго вянок і кветкі.

На развітанне спадар міністр падзякаваў удзельнікам калегіі, а ў іх асабе ўсім работнікам культуры за вернасць прафесіі і плённую працу на карысць Бацькаўшчыны, і нагадаў, што і ў надыходзячым годзе “нас чакаюць вялікія справы”...

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Настальгія па выдзьмутым шары

Заканчэнне. Пачатак на ст. 1.
**“ШТО РАСЦЕ
НА ЁЛЦЫ?”**

У мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага праходзіць святочная выстава “Што расце на ёлцы?”, прысвечаная савецкім ёлачным цацкам. Як распавяла старшы навуковы супрацоўнік музея Яўгенія Стальмахова, тут прадстаўлены навагоднія ўпрыгожванні, выпушчаныя ў 1940 — 1980-х гадах, якія трапілі ў зборы Музея гісторыі Мінска з сямейных калекцый мінчукоў — збіраць іх пачалі нядаўна ў рамках працы па стварэнні новай музейнай экспазіцыі, якая ў будучыні мае з’явіцца ў будынку па Ракаўскай вуліцы, 17. Аснову ж сённяшняй навагодняй выставы складалі цацкі, якія некалі належалі Алене Іларыёнаўне Кастрыцкай, а пасля былі перададзеныя музею Дзмітрыем Новікавым.

Экспазіцыя прадстаўлена ёлачнымі ўпрыгожваннямі са шкла, ваты, пластыку, кардону, шарами з напыленнем і роспісам, ёлачнымі вярхушкамі, цацкамі ў форме ледзяшоў, ліхтарыкаў-пражэктараў, хваёвых шышак, розных відаў садавіны ды гародніны, усемагчымых жывёл, персанажаў казак, прадстаўнікоў розных прафесій і народнасцяў колішняга Савецкага Саюза. Тут таксама можна пабачыць разнастайныя гірлянды, карнавальныя маскі і мантажныя цацкі, што складаюцца з мноства шкляных элементаў на драце, звязаных між сабой, якія можна кампанаваць у самых неверагодных спалучэннях, складваючы з іх розныя геаметрычныя фігуры.

Як вядома, на афіцыйным узроўні ўпрыгожванне ялінкі ў СССР да 1935 года лічылася буржуазным перажыткам — супраць яго змагаліся, лічачы святкаванне Раства і Каляд праявай рэлігійнага светапогляду. Сітуацыя змянілася толькі ў 1935 годзе, калі было вырашана дазволіць упрыгожваць ёлку на Нова год, вышчыўшы такім чынам са свядомасці грамадзян рэлігійныя зімовыя святы. Найстарэйшыя і найбольш рэдкія ды каштоўныя з прадстаўленых у экспазіцыі — цацкі з ваты, якіх захавалася зусім небагата. Гэтыя фігуркі былі надзвычай папулярнымі ў СССР яшчэ ў першы пасляваенныя гады, а шкляныя цацкі пачалі паступаваць у продаж толькі ў 1950-х, калі была наладжана іх прамысловая вытворчасць. Цацкі ж з ваты часта вырабляліся кустарным спосабам, уручную, працаўнікамі адмысловых арцеляў. Усярэдзіне цацкі з ваты маюць каркас здроту, а звонку дэтална размаляваныя і ўпрыгожаныя. Адной з найбольш распаўсюджаных тэхналогій, якія рабілі такую цацку прывабнай і

Гісторыя ёлачных цацак у экспазіцыях сталічных музеяў

Савецкія ёлачныя цацкі першых пасляваенных гадоў.

яскравай, было напыленне шкла — спачатку выдзьмвалі шкляны шар, а пасля разбівалі яго на мноства частац, якія пакрывалі фігурку чароўным бляскам, што нагадваў водсвет снежнага покрыва.

Акрамя таго, на выставе можна пазнаёміцца з рэпрадукцыямі вокладак папулярных дзіцячых часопісаў 1950 — 1960-х гадоў, якія выходзілі да Новага года, святочнымі паштоўкамі, календарамі, фігуркамі Дзеда Мароза і Снягуркі, ды іншымі аtryбутамі свята. Тут можна паглядзець і архіўную кінахроніку аб тым, як сустракалі Новы год у Мінску ў першы пасляваенныя дзесяцігоддзі, і зрабіць уласны здымак у антуражы савецкай кватэры — адмысловая фотазона ўзнаўляе выгляд інтэр’ера, у якім мінчукі сустракалі Нова год у шасцідзясятых гады. Ля століка з абавязковым “Савецкім шампанскім” ды мандарынамі, знаходзіцца адзін з першых мінскіх тэлепрыёмнікаў “Беларусь-5”, традыцыйна накрыты сурвэткай, і радыёла “Рыгонда”. А пад упрыгожанай ёлкай, што ў куце насупраць, можна распазнаць той самы сундук, у якім і захоўвалася калекцыя навагодніх упрыгожванняў, сабраная Аленай Кастрыцкай. Пазнаёміцца з экспазіцыяй можна да 17 студзеня 2021 года.

“У ГОСЦІ ДА КАЗКІ”

У філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея “Дом-музей І з’езда РСДРП” выстава ёлачных цацак праходзіць пад назвай “У госці да казкі”. Тут, як і ў Музеі гісторыі Мінска, таксама прадстаўлены савецкія ёлачныя ўпрыгожванні 1940 — 1980-х гадоў, прычым ажно каля сяміста прадметаў — але паходзяць яны ўсе толькі з адной прыватнай калекцыі. Як распавяла навуковы супрацоўнік музея Кацярына Даўгапалюк, пачатак збору бабруйчанкі Галіны

кай гісторыі: асабліва шмат цацак прысвечаны адкрыццю касмічнай эры — тут і касманаўты, і спутнікі ды ракеты. А пасля выхаду на экраны ў 1956 годзе фільма “Карнавальная ноч” з Людмілай Гурчанка ў галоўнай ролі, асаблівую папулярнасць набылі цацкі ў выглядзе гадзіннікаў, якія паказваюць пяць хвілін да Новага года.

Прадстаўлены на выставе і некалькі шароў, вырабленых у 1970-я гады паводле ўнікальнай тэхнікі глінкі — у адпаведнасці з ёй, шкляны шар змяшчалі ў гліняны раствор, высушвалі, а потым выдрапвалі на ім малюнак, а рэшту гліны прыбіралі. Атрыманыя прадрапанія ўчасткі пакрывалі срэбрам і каляровым ла-

Шар з выявай класічнай карціны ў экспазіцыі “Музея ёлачных цацак”.

Фрагменты экспазіцыі “Музея ёлачных цацак”.

Жук быў пакладзены, калі яна атрымала ў падарунак ад свякраві каля сотні ёлачных цацак. Жанчына захапілася іх прыгажосцю і вырашыла папаўняць калекцыю самастойна, набываючы рэтра-цацкі ў антыкварных крамах і на аўкцыёнах. Агулам яе зборы сёння дасягаюць дзвюх тысяч ёлачных упрыгожванняў. Калекцыянеры ёлачных цацак у сваіх пошуках арыентуюцца на адмысловыя каталогі, і лічаць найвялікшай удачай цацкам сабраць усе прадметы той ці іншай серыі.

Экспазіцыя зладжана па тэматычным прынцыпе — зыходзячы з выгляду і формы цацак, а таксама ў залежнасці ад тэхналогіі іх вырабу. Асобныя вітрыны ці палічкі прысвечаны цацкам у форме званочкаў, светлафораў, ліхтарыкаў, музычных інструментаў, аўтамабіляў, грыбочкаў, шышак, матрошак ды снегавічкоў, звяроў ды птушак, у выглядзе персанажаў казак. У ёлачных выявах знайшлі адлюстраванне і найбольш важныя этапы савец-

кай гісторыі: асабліва шмат цацак прысвечаны адкрыццю касмічнай эры — тут і касманаўты, і спутнікі ды ракеты. А пасля выхаду на экраны ў 1956 годзе фільма “Карнавальная ноч” з Людмілай Гурчанка ў галоўнай ролі, асаблівую папулярнасць набылі цацкі ў выглядзе гадзіннікаў, якія паказваюць пяць хвілін да Новага года.

Прадстаўлены на выставе і некалькі шароў, вырабленых у 1970-я гады паводле ўнікальнай тэхнікі глінкі — у адпаведнасці з ёй, шкляны шар змяшчалі ў гліняны раствор, высушвалі, а потым выдрапвалі на ім малюнак, а рэшту гліны прыбіралі. Атрыманыя прадрапанія ўчасткі пакрывалі срэбрам і каляровым ла-

Шар-рэпліка яйка Фабержэ.

кам. Тэхніка гэтая была даволі працаёмкай і затрагнай, таму, на жаль, неўзабаве вытворчасць такіх цацак спынілася. У экспазіцыі можна пабачыць і фігуркі з ваты, і картанажныя ўпрыгожванні, і мноства шкляных шароў ды электрагірлянд самых разнастайных відаў. Асаблівую цікавасць уяўляюць мініяцюрныя цацкі для невялікіх ёлачак — яны аналагічныя цацкам звычайнага памеру, і адрозніваюцца ад іх толькі маштабам. Таксама на выставе можна азнаёміцца з вялікай калекцыяй савецкіх навагодніх паштовак, якія яшчэ не так даўно было прынята абавязкова дасылаць на святы ўсім сваякам і сябрам. Пабачыць усе гэтыя артэфекты савецкага Новага года можна да 14 студзеня.

“МУЗЕЙ ЁЛАЧНЫХ ЦАЦАК”

А ў галоўным корпусе Нацыянальнага гістарычнага музея таксама можна азнаёміцца з традыцыйнай экс-

спанатаў, як шкляныя шары вагой паўтара кілаграма альбо дыяметрам дваццаць сантыметраў — гэтая цацка занесеная ў Кнігу рэкордаў Гінеса як найвялікшая, якую здолеў выдзьмуць чалавек. Найдаражэйшыя ж — шары-рэплікі славутых як Фабержэ. А акрамя ёлачных цацак, на выставе можна пабачыць таксама мініяцюрнае казачнае каляднае мястэчка з рухомымі фігуркамі людзей і звяроў, якія ўразаць і пацешаць не толькі самых маленькіх наведвальнікаў, але і дарослых гасцей экспазіцыі.

Выстава ладзіцца сумесна з фабрыкай ёлачных цацак Андрэя Бегуна “Грай”, дзякуючы чаму наведвальнікі змогуць таксама даведацца пра ўсе сакрэты вытворчасці ёлачных упрыгожванняў, а таксама пад кіраўніцтвам мастакоў прадпрыемства прайсці адукацыйныя майстар-класы па вырабе цацак, якія пасля можна забраць з сабой. Дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Павел Сапоцька таксама паведаміў на адкрыцці выставы, што праект “Музей ёлачных цацак” возьме ўдзел у праграме “Нашы дзеці”, у рамках якой выставу здолеюць наведаць малечы са шматдзетных сем’яў, сіроты, м а л е - н ь к і я п а ц ы - е н т ы а н к а - л а г і - ч н ы х ц э н - т р а ў . Н а в е - д а ц ь г э - т у ю в ы с т а - в у м о ж н а д а 24 студзеня.

Магчыма, пасля наведвання гэтых экспазіцый, якія дазваляюць здзейсніць падарожжа ў часе і адсвяткаваць Новы год ці Каляды ў стылі мінулых гадоў, нехта з вас прыгадае, што ў ягонай сям’і таксама захоўваюцца дагэтуль старыя наборы ёлачных упрыгожванняў, і хоча прыбраць ялінку тымі самымі цацкамі, якія дарылі радасць папярэднім пакаленням — вашым бацькам, бабулям і дзядулям. Гэта не проста праява моднай цяпер рэстра-эстэтыкі вінтажных упрыгожванняў, а яшчэ і добры спосаб адчуць повязь са сваімі продкамі, прыгадаць сямейныя традыцыі ды звычкі, і нараве вярнуцца ў дзяцінства. А, можа, нехта з вас вырашыць таксама далучыцца да збіральнікаў ёлачных цацак, і наважыцца пачаць папаўняць сваю навагоднюю калекцыю артэфектамі мінулага?

Сёлета ў Беларусі гучна святкавалася 100-годдзе авангарднага мастацкага аб'яднання УНОВИС, створанага ў Віцебску Казімірам Малевічам. Многія дзесяцігоддзі гэтая гісторыя была забытай і за савецкім часам увогуле забароненай. Але — як паступова “вяртаўся” ў Віцебск Шагал, так “вяртаўся” і Малевіч са сваімі вучнямі. Кульмінацыяй 30-гадовай працы многіх і многіх энтузіястаў сталі сёлетнія юбілейныя мерапрыемствы. Не будзе перабольшаннем сказаць, што ў Беларусі самы галоўны спецыяліст па Казіміру Малевічу і УНОВИС — доктар мастацтвазнаўства, прафесар Таццяна КАТОВІЧ, аўтар мноства кніг, манаграфій і артыкулаў, а яшчэ і непасрэдны і актыўны ўдзельнік усіх падзей, скіраваных на папулярнае і вяртанне ў нашу рэчаіснасць творчай спадчыны УНОВИС. З Таццянай Катовіч мы падвядзём вынікі юбілейнага года і ацнім зробленае.

Надзея КУДРЭЙКА

Фота з уласнага архіва Т.Катовіч.

Таццяна Катовіч: “Малевіч і яго вучні былі б задаволеныя”

— Год быў складаны, многія планы парушыліся. Але свята ў Віцебску ўсё ж адбылося...

— Сапраўды — нейкім цудам у лютым, незадоўга да пачатку каранціну, мы паспелі правесці асноўныя мерапрыемствы: навукова-практычную канферэнцыю, на якую з'ехаліся навукоўцы з розных краін свету і нашчадкі саміх унівэрсітэтаў, мастацка-тэатральны “Supremistorm” з цэнтральнай яго падзеяй — перформансам “Уна дачка Казіміра”. І увогуле, практычна ўсё, што было запланавана ў сувязі са стагоддзем УНОВИС, мы зрабілі, у тым ліку і выставу Лазара Хідэкеля “Нас зразумеюць праз сто год” у Нацыянальным мастацкім музеі. Цягам года былі розныя акцыі: у ФК “Віцебск” з'явілася форма, для якой дызайнер Уладзімір Горз пераасэнсаваў знакі плаката Эль Лісіцкага “Клином красным бей белых!”, “Лятучы ўніверсітэт” падрыхтаваў шэраг маіх анлайн-лекцый, Нацбанк выпусціў памятную манету, а завод “Луч” гадзінікі, прысвечаныя юбілею УНОВИС, і г. д. Напрыканцы года быў выдадзены каталог выставы Хідэкеля — аднаго з віцебскіх вучняў Малевіча, а ў выдавецтве “Беларусь” выйшла мая кніга “Утвердители нового искусства”.

— І Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва сёлета была прысвечана 100-годдзю УНОВИС. Ваша тэтралогія — чатыры кнігі пра

творчасць Казіміра Малевіча і УНОВИС — намінавалася ў раздзеле “мастацтвазнаўства”, але прэмію вы так і не атрымалі.

— Мне цяжка каментыраваць гэты момант, але прызнаюся, што такое рашэнне журы для мяне і для тых, хто вылучаў мае кнігі на прэмію — уначытых пляменнікаў Малевіча і захавальнікаў яго творчай спадчыны (а рэцэнзаваў праект знакаміты мастацтвазнаўца Барыс Крэпак), было нечаканым. Але цяпер я думаю, што ўсё да лепшага, і бачу ў гэтым нават нейкую нябесную волю.

Галоўнае, я лічу, нам удалося годна адзначыць юбілей і нагадаць, што ў Беларусі ёсць такая жамчужына, статусная кропка міжнароднага ўзроўню, месца сілы, адкуль вядзе адлік час і мысленне ў сучасным мастацтве. Канешне, у цэнтры ўсёй гэтай юбілейнай гісторыі стаіць музей “Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва” і яго дырэктар — мастак Андрэй Духоўнікаў, чалавек, які ўмее нагнаць і арганізаваць іншых. Мне дагэтуль здаецца неверагодным тое, што ўсё атрымалася. Думаю, так захацелі Малевіч і яго вучні, і яны цяпер задаволеныя — нішто не знікла і прарасло, хоць і здавалася, што сто гадоў таму гэтае насенне было кінутае ў глебу зусім няплодную — з наймацнейшым парывам, але ў глухой правінцыі і ў неспрыяльным

час.

— Пры згядках Малевіча і супрэматызму заўсёды знаходзіцца месца для нейкай містыкі. Вось і вы не абмінаеце падобных выказванняў.

— Малевіч і пры жыцці неаднойчы папракалі містыцызмам. Напрыклад, Аляксандр Родчанка пасля прадстаўлення ў красавіку 1919 года белага супрэматызму казаў, што “тут нейкая містыка”. І калі ў Віцебску выйшла брашура “Бог не скинут”, Аляксандр Клон пісаў пра яе як пра містычную. Многія даследчыкі адзначалі падобнае. Але варта зазначыць, што найперш трэба казаць не пра містыку ў звыклым сэнсе, а пра філасофію, якая даволі блізка да філасофіі нямецкага рамантызму. Канешне, Казімір Малевіч не быў паслядоўнікам Фіхтэ, Канта і Гегеля — ён ішоў самастойным шляхам, і сваю філасофскую канцэпцыю свету выводзіў праз уласную мастацкую практыку. Ён спачатку напісаў на палатне і толькі потым сфармуляваў ідэю белага супрэматызму як выхад ў прастору над — над паверхняй зямлі, у страгасферу і вышэй, у самую сутнасць ідэй: супрэматызмам ён стварыў матэматычную матрыцу свету. Калі ты ўжо па-над аб'ямамі і адчуваеш, што ёсць толькі “вялікае нішто” і “белае на белым”. Сучаснай мовай мы маглі б гэта назваць інфармацыйна-энергетычным полем. Але

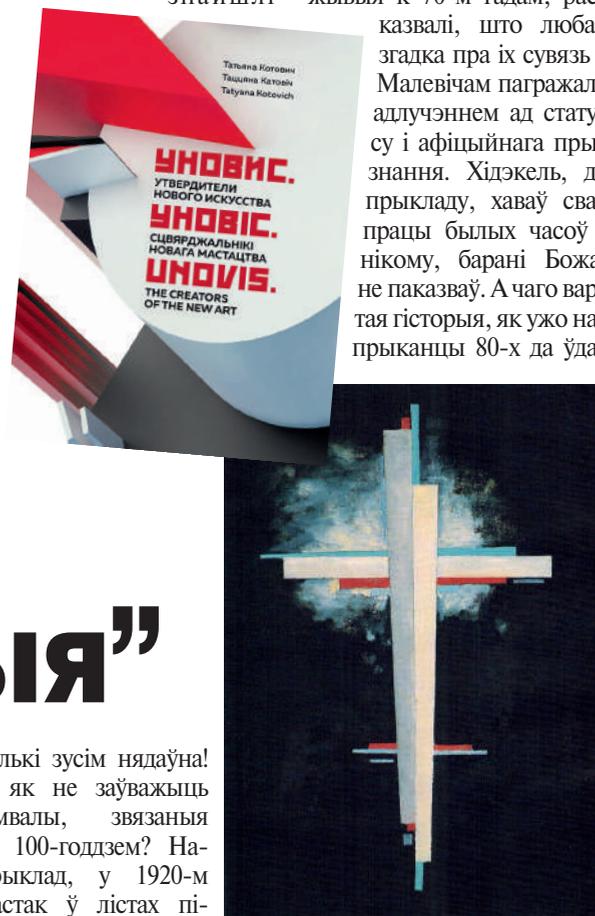
як гэта намаляваць? Малевіч значна апырэдзіў свой час — уявіце сабе такія думкі і вобразы сто гадоў таму! Тады не было камп'ютараў, і ён на палатне стварыў тую рэальнасць, якую мы бачым, напрыклад, у сучасных інтэрфэйсах. Таму нядзіўна, што камусьці гэта здавалася містычным.

Але ёсць і такая містыка, калі раптам адбываюцца падзеі, якія, здавалася б, не павінны былі адбыцца, калі здараюцца нейкія супадзенні і ўзнікае дзіўны сімвалізм. Як не ўбачыць знак у тым, што самое месца пахавання парэшткаў Казіміра Малевіча (ён быў крэміраваны) знайшлі

горад. Хаця, калі 25 кастрычніка 1919 года мастак сюды прыехаў, ён прыехаў не на пустое месца — горад ужо быў узбуджаны Шагалам: аздабленнем вуліц да Кастрычніцкіх святаў 1918 года, стварэннем мастацкай вучэльні і камунальнай майстэрні, артыкуламі і пракламацыямі. З гэтага ўсяго вакол Малевіча пачало фарміравацца атачэнне.

— Калі імя Казіміра Малевіча пачало вяртацца ў Віцебск? Калі і як вы ўвайшлі ў гэтую тэму?

— Як і ўсе “левыя” цячэнні, супрэматызм на пачатку 30-х гадоў таксама быў забаронены. Вучні, жывыя к 70-м гадам, разказвалі, што любая згядка пра іх сувязь з Малевічам пагражала адлучэннем ад статусу і афіцыйнага прызнання. Хідэкець, да прыкладу, хаваў свае працы былых часоў і нікому, барані Божа, не паказваў. А чаго варта гісторыя, як ужо напрыканцы 80-х да ўда-

«Супрэматызм. 1924», Ілья Чашнік (удзельнік аб'яднання УНОВИС).

вы Малевіча ў Ленінградзе заехалі мастакі з Віцебска і пачалі казаць, што памятаюць, паважаюць і хочуць пра многае даведацца, а яна ім насцярожана — давайце лепей не будзем пра гэта, ён жа “левы” мастак, нельга.

Калі пачалася перабудова, усё навокал заварушылася, ажыло. У мастацкіх колах у Віцебску, канешне, ведалі пра існаванне Шагала, Малевіча, пра свяціцэнны дом — будынак народнай мастацкай вучэльні: у паветры гэта заўсёды лунала, але ўслых не прамаўлялася. Недзе з 86-га года пайшлі першыя спробы вяртання імя Марка Шагала, а ў 87-м утварылася аб'яднанне “Квадрат”, мастакі якога абвясцілі сябе творчымі спадкаемцамі УНОВИС: яны першымі пачалі гэтае дзейнасць. А я знаходзілася побач з імі, бо працавала тады на віцебскім тэлебачанні — і перадачы рабіла, і артыкулы пісала. У 92-м годзе, калі праходзіў першы фестываль “Славянскі базар”, “Квадрат” здзейсніў акцыю “Сцяна Малевіча”, распісаўшы паводле яго эскіза сцяну ў цэнтры горада. У 94-м мы

правялі першы міжнародны пленэр “Малевіч. УНОВИС. Сучаснасць” — я ўзначальвала прэс-цэнтр і тады ж арганізавала першую міжнародную канферэнцыю. Вось так мая асабістая гісторыя вырасла з гэтай нашай агульнай дзейнасці. Я працягвала весці даследаванні, пісаць, і ў выніку выпусціла 15 нумароў альманаха “Малевіч. Класічны авангард. Віцебск”. У 98-м быў створаны Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва, які атрымаў два пакойчыкі ў тым самым будынку вучылішча — і гэта была першая афіцыйная структура. Да адкрыцця музея заставалася роўна 20 гадоў.

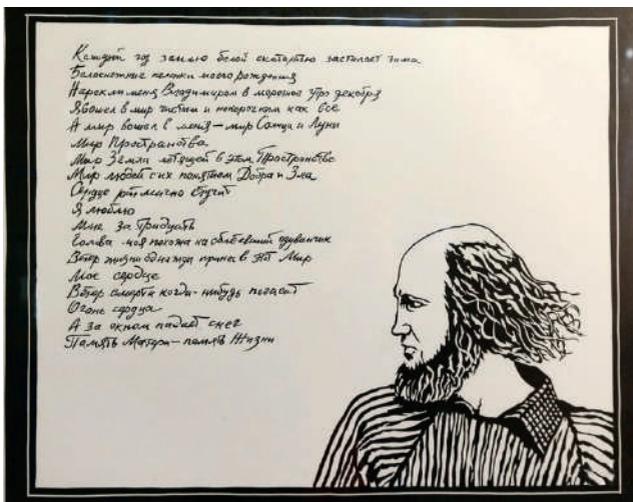
Рэканструкцыя для будучага музея пачалася ў 2012 годзе — з'явіліся сродкі, з'явілася разуменне ў адміністрацыйных колах, што УНОВИС — гэта наша багацце, і надшыоў чароўны час, калі мы з мэрам Андрэем Духоўнікавым кожную раніцу пачыналі ў ботах на гэтай будоўлі. Ізноў жа, як не сказаць пра нейкае містычнае адчуванне ад таго, як натхнёна і хутка ішлі справы! Андрэй проста там на месцы праводзіў для будаўнікоў лекцыі — і яны ўсе шчыра прасякнуліся, Малевіч нібыта ўзбудзіў іх супрэматызмам. І менавіта з'яўленне гэтага музея — крэатыўнага, з цікавай канцэпцыяй, які сам па сабе мастацкі твор — найбольш значнае нашае дасягненне па вяртанні Малевіча і УНОВИС у Віцебск.

— Юбілейны год завяршаецца выхадам вашай кнігі “Утвердители нового искусства”. Якая яна па ліку для вас?

— Калі казаць менавіта пра кнігі гэтай тэматыкі, то 15-я. У ёй я суміравала ўсё тое, пра што мы даведзіліся, што зразумелі за гады і дзесяцігоддзі. На думку тых, хто ўжо прачытаў, яна нейкім чынам дапасоўваецца да маёй “Энцыклапедыі рускага авангарда”, якая выйшла ў 2003 годзе. На гэты раз я паспрабавала для вялікага кола чытачоў, а не толькі для спецыялістаў, выбудаваць нейкія схемы ў вялікай колькасці інфармацыі — бо гэта найперш энцыклапедычнае выданне. Якраз пра тое, чаму Віцебск і што было ў Віцебску, ідзе гаворка. Самае галоўнае, што аб'яднанне УНОВИС было школай, чым і вылучаецца, — на гэтым я раблю акцэнт. І яшчэ на тым, як праз 60 з нечым гадоў тыя зерні прараслі ў творчым аб'яднанні “Квадрат”, якое ізноў пачало рабіць у Віцебску калектыўны мастацкі дзеянні — акцыі, перформансы, праекты — як рабіў гэта і УНОВИС. Я прапаную новы ракурс, новыя, больш шырокія погляды, даводжу гісторыю да нашага часу. Кніга мае багаты ілюстратыўны матэрыял, і будзе цікавай, паўтарыся, шырокаму колу чытачоў.

Па спіралі да ісціны...

11 снежня адсвяткаваў юбілейны 75-ты дзень нараджэння вядомы і сапраўды папулярны сярод глядацкай публікі беларускі мастак Уладзімір Правідохін, які стварае і выстаўляе свае творы пад аўтарскім псеўданімам “Уладзімір Хін”. І менавіта ў гэты дзень у залах Мастацкай галерэі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка адбыўся святочны вернісаж — яго персанальная выстава пад назвай “AB INITIO” (з пачатку). У адпаведнасці з лацінскай назвай мастак паказаў глядачу толькі творы, зробленыя ў 1970 — 1980-х гадах. Больш за тое, ён — можа ўпершыню ў сваёй багатай выставачнай практыцы — не прадставіў уласныя работы ва ўлюбёнай здавён станковай гравюры і вынайзёных ім гравюрах-верлібах (пластычныя вобразы з пазытычнай спадчыны Хлебнікава, Лаа Цзы, Лявона дэ Грэйфа, нашага Алеся Разанава).

Аўтапартрэт з вершам мастака, прысвечаным маці.

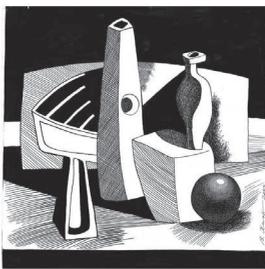
У падарунак Полацку

“Прысвячэнне Уільяму Блэйку”.

AB INITIO

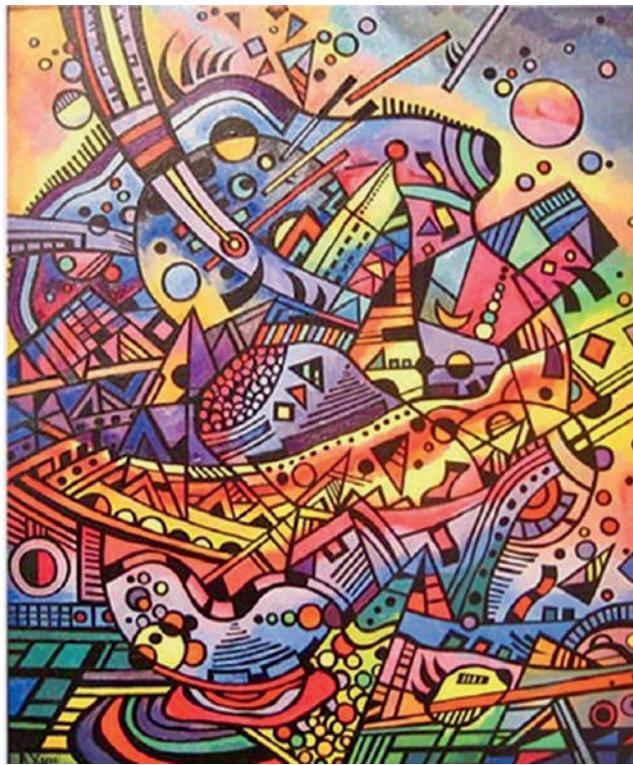
“Свет цішыні”.

Асёння ў экспазіцыі — толькі тэмпера, акварэль, малянолак (туш). Усяго 71 твор. І гэтую каштоўную калекцыю Уладзімір Андрэевіч пасля Калядаў плануе перадаць у падарунак Полацкаму музею-запаведніку, да якога ён ставіцца з глыбокай павагай ды пашанай. Менавіта тут дзесяць гадоў таму прайшла яго юбілейная выстава пад назвай “Прысвячэнне Веліміру Хлебнікаву”, калі не памыляюся, з такім будэтыянскім дэвізам: “Годы, людзі і народы // Убегают навсегда, // Как текучая вода...”

Дык вось, на сённяшняй выставе мастак, уступаючы ў нябачную дыскусію з вялікім паэтам-будэтыянінам, паказвае, як можна спыніць сродкамі мастацтва журботную “цякучасць вады” і адкрыць Браны мінулага і будамага. Адкрыць — у сінтэзе колера і гука, прасторы і часу, у цмяных фантазіях і неўсвядомленым смутку, у сімвалічных чорна-белых

абрысах тушы і акварэльна-тэмперных імпрывізацыях пейзажных вобразоў — “Мост”, “Раніца травы”, “Туман. Вялікае дрэва”, “Над Дзіснай”, “Тайна страказы” “Ушчыжскія сны”, якія нібы падсвядома пасылаюць праз мастака сваё прывітанне паэту і жывапісцу старажытнага Кітая Ван Вэю. А побач — складаныя кампазіцыі “Структуры”, “Адаптацыя”, “Паміж светаў”, “Паміж матэрыялі і духам”, нацюрморты, цыклы “Час — 12” і “Прысвячаецца Таццяне К.” — гэта ўжо іншы ракурс мастакоўскага погляда на тое, хто побач з намі, хто над намі і што ўнутры нас...

Успамінаю, як на нейкай выставе ў 1980-я гады я ўпершыню пабачыў дзіўную гравюру тады мне яшчэ незнаёмага мастака Уладзіміра Правідохіна пад назвай “Шыпшына”. На першы погляд, нічога асаблівага. Але там унізе ішоў тэкст: “Как прощальный поцелуй на снегу ягоды ши-

“Прысвячэнне К”.

повніка...” І, яшчэ раз узіраючыся ў кампазіцыю, я ўспрыняў шыпшыну зусім інакш — успрыняў як вобраз жывога журботна-прыгожага Чалавека, карацей кажучы — амаль як “аўтапартрэт” мастака. Дарэчы, мастакі псеўданім Правідохіна — “Хін” упершыню з’явіўся менавіта ў Мінску... Потым я пазнаёміўся з Валодзем і напісаў невялікі нарыс “Імкненне да кантакту” пра яго мастацтва, які быў апублікаваны ў “ЛіМ”е 10 сакавіка 1989 года. Здаецца, я быў у Беларусі першым, хто “прыкмеціў” своеаса-

блівы талент чалавека з пакалення графікаў, што зусім па-новаму працуюць у чорна-белай лінагравюры і абразной гравюры па дрэве.

І вось прайшлі гады. І творчая спадчына Уладзіміра Хіна шчасліва знайшла сваю адметную нішу ў сучасным беларускім выяўленчым мастацтве. Хачу прывесці маналог-споведзь Уладзіміра Хіна, які, на мой погляд, цалкам раскрывае ягоную чалавечую і мастакоўскую сутнасць: “Я цвёрда ўпэўнены, што творчасць — персанальная, за яе — асабістая адказнасць.

Галоўнае — бачыць сябе ў плыні і не замінаць іншым. Каб мы заўсёды памяталі пра сваю смяротнасць, зла паменшала б... У любых твораў сваё жыццё. І аўтару яны ўжо не належыць. Усё ідзе як у пясочным гадзінніку. Мы малюем, пішам, робім кінафільмы, складаем музыку, ставім спектаклі — ствараем помнікі на пыску Вечнасці. Вось упала апошняя пясчынка, рука Вечнасці і ўсё пачынаецца ізноў... Але гэта ўжо новыя тэксты, новыя творы... Паўжыцця кожны выкарыстанне сябе сапраўднага з сябе, падганяе ўласную душу, думкі, цела пад фальш, умоўныя нормы быцця. І гэта замест таго, каб ісці насустрач сабе! Узрост, які даганяе нас на Шляху, усё ж не галоўнае: старэе ж цела, а дух належыць Вечнасці і заўсёды малады (па сабе ведаю), бо не мае ні пачатку, ні канца. Думаю, што ў кожным з нас ёсць іскра спрадвечнага святла, бо мы частка гэтага грандыёзнага Сусвету. Мы вандруёмнікі ў лабірынце жыцця. Космасу мы належым больш, чым Зямлі. Яна несумерная з Космасам, і кожны прыходзіць у свет са сваёй Чашай. Кожны вяжа і разблытвае свае вузельчыкі. І гэта — цудоўна! Вочы на нашым твары — не толькі проразі, як у рыцарскім шлемі, гэта вочы Сэрца, Душы, Духа!.. Мабыць, мне

пашанцавала ў пэўную пару майго жыцця. Я ўсё змяніў, бо па-іншаму зірнуў на сябе і не пабаяўся пачаць нанова. І цяпер жыву перакананы, што ўсім рухае Любоў...”

Ведаю, не ўсе ўспрымаюць творчасць Уладзіміра Хіна адназначна. Хтосьці кажа, што ў нечым яна занадта складаная, перагружаная метафарамі, алегорыямі і імкненнем да “мантажу”. Нехта, наадварот, бачыць у ягоных работах неардынарнасць, арыгінальнасць і аб’ёмнасць філасофскага мыслення. Асабіста мне здаецца, што любому кансерватызму крытыкаў можна супрацьпаставіць толькі адно: права творцы бачыць і адлюстроўваць свет так, як ён адкрываецца яго ўнутранаму позірку. І ў фокусе гэтага позірку апынаецца праблематыка чалавечага быцця, а ў неслакоўных рытмах ды складаных сімвалах творчай спадчыны Уладзіміра Хіна адчуваецца экзістэнцыяльная трывога, ад якой нікуды не дзецца...

І яшчэ. Кожную зіму, вясну, лета і восень вось ужо шмат гадоў мастак прыносіць у рэдакцыю “Культуры” свае віншавальныя паштоўкі, нібы нагадваючы нам: вось і сонейка засвяціла, і ўсё ў нас будзе выдатна! І праўда ж, яшчэ крышачку — і вясна!
Барыс КРЭПАК,

Напрыканцы года ў выдавецтве “Беларуская энцыклапедыя імя Пятруся Броўкі” выйшаў альбом “Зямля і неба Фердынанда Рушчыца”. Альбом на трох мовах - беларускай, рускай і англійскай. Аўтар ідэі і каардынатар праекта генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пракапцоў. Ён жа складальнік і аўтар тэксту ўступнага артыкула.

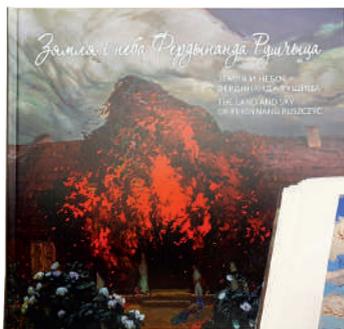
Пётра ВАСІЛЕЎСКИ / Фота аўтара

Тэкставыя часткі складаюць звесткі біяграфічнага характару і сцісла характарыстыка творчасці мастака. Змешчаны архіўныя фота-

Беларускае зямля, беларускае неба

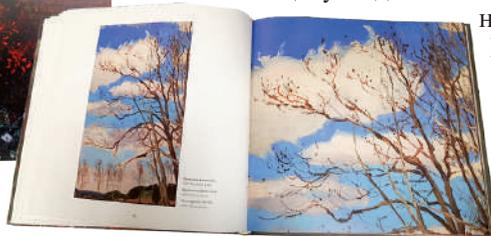
здымкі, па якім відаць, як рысы часу адбіваліся на абліччы Фердынанда Рушчыца, а таксама якім было асяроддзе, што атачала мастака - людзі і матэрыяльны свет.

Цікавым мне падаўся макет выдання. У той частцы альбома, дзе згрупаваны жывапісныя творы, на левым баку разгорты змешчаны агульны выгляд карціны, а на правым - эфектны фрагмент. Якасць друку дазваляе перадаць асабліваці почырку мастака. На фотаздымках бачна не толькі як пакладзены мазок, але і

тканевая фактура, што прасвечваецца праз слой фарбы.

Адзначу хіба адну не тое каб памылку, але недакладнасць ў падпісах

да аднаго з твораў. Ёсць у альбоме рэпрадукцыя плаката работы Рушчыца, на якім змешчаны гербы гарадоў Рэчы Паспалі-

тай. Над выявай кожнага герба назва горада на польскай мове. Падрэпрадукцыя на трох мовах пералічаны гэтыя гарады: “Наваградук, Вільня, Коўна, Ашмяны, Тракай...” Пры тым, што на польскай мове плакаце - “Трокі”. Калі браць гістарычную тапаніміку, дык мусіць быць “Вільня, Коўна, Трокі”, калі сучасную - “Вільнюс, Каўнас, Тракай”. А змешваць адно з другім не варта. Мусіць быць чысціня стылё.

Калі не акцэнтаваць ўвагу на гэтай драбязе, можна адзначыць, што выданне патрэбнае і сваячасовае як знак вяртання нашай краінай сваёй культурніцкай спадчыны. Хай нават не на матэрыяльным, а на інфармацыйным узроўні.

Віншаванні ад Зюзі, або Які кароль замовіў трон?

Са здзіўленнем даведаўся, што першыя клубы, як забаўляльныя ўстановы, з’явіліся аж у XVI стагоддзі. Кажуць, адным з актыўных іх наведвальнікаў быў Уільям Шэкспір. Відаць, драматычны гурток узначальваў. Калі ж сур’ёзна казаць, досвед сівай мінуўчыны — стымул для развіцця будучыні. Усё ж па спіралі ўдасканалваецца. Чаму б і нам не падумаць сёння пра шматпрофільныя ўстановы культуры? Тым больш, што такія ўжо калісьці існавалі. Да прыкладу — кніжныя клубы, дзе можна было не толькі літаратурай абмяняцца, але і мастацкі фільм паглядзець ды абмеркаваць прачытанае і пабачанае. І ствараліся кніжныя клубы на прадпрыемствах, у бібліятэках ды школах. Гэта пазней яны ператварыліся ў літаратурныя салоны для абраных. Дый клубы тады сталі закрытымі і пераўтварыліся з забаўляльных у ідэалагічныя. Дык мо час прыйшоў вяртаць колішнюю сінтэтычнасць? Уявіце ўстанову культуры аграгарадка, дзе бібліятэка і клуб аб’яднаны ў магутны духоўны кангламерат, дзе ў аснове дзейнасці — нацыянальныя традыцыі. А транслюе і развівае яе адзіны штат з абавязковым наборам тэхнікі: ад аўтамабіля да апаратуры камп’ютарнай, прайгравальнай, узмацняльнай ды асвятляльнай. Без інвестыцый цяжка чакаць аддачы. Будзем спадзявацца, што ўкладанне грошай у нацыянальную культуру стане ў перспектыве справай прэстыжнай і паўсюднай.

Яўген РАГІН

Мары — рэч не-благая, калі за імі стаіць неўтаймоўнае жаданне зрабіць свет больш прыгажэйшым. І большасць нашых работнікаў культуры (я ведаю!) гэтым жаданнем і жывіцца. Мо я і не пісаў бы гэтых слоў, калі б не ліст ад загадчыка аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ганцавіцкай раённай бібліятэкі Таццяны Маляўка. Прозвішча гэтае для многіх чытачоў “К” — знаёмае, бо Таццяна Уладзіміраўна часта і цікава піша пра надзённы бібліятэчны клопат. І на гэты раз допіс яе — шчыры і вельмі для нас важны. Зараз вы ў гэтым пераканаецеся. Таццяна прызнаецца ў любові да роднай мовы. А прызнанне сваё называе “ціхім”. Так, не яна першая, і не яна апошняя. Але вялізнае мора, як пісаў Уладзімір Караткевіч, складаецца з маленькіх кропелек вады. Вось “кропелька” Таццяны Маляўка: “Паверце — гэта набалелае. А пачалося ўсё з таго, што я, спецыяліст з сярэдняй спецыяльнай адукацыі, вырашыла атрымаць і вышэйшую. Многія мяне не разумеюць: “Займееш вышэйшую адукацыю і пойдзеш на пенсію — навошта?” Але мары трэба ажыццяўляць. Вучоба мяне захапіла так, што і хвілінкі свабоднай няма. Здавалі іспыты па беларускай літаратуры. Заўважыла, як цяжка даваўся маім аднакурснікам гэты прадмет, хоць выкладчык — цудоўны чалавек і спецыяліст. Пасля іспыту дзяліліся ўражаннямі ў вайберы. Маладая жанчына распавяла: “Какое счастье, что я не буду читать эти белорусские книги!” Што можна адказаць на такое прызнанне? Ці ж зможа такі бібліятэкар прапагандаваць беларускую літаратуру? І ці варта яго ўвогуле называць бібліятэкарам? Вельмі хочацца спадзявацца, што такіх мала. Я ж ведаю, колькі можа працятаць на паліцы кніга толькі

тату, што бібліятэкар — некампетэнтны... Да заліку па тэхнічным прадмеце рыхтавалася на рускай мове, а здавала на той, на якой думаю. Пачула потым ад прафесара: “Дзякуй за мову!” Імгненна надумалася: “Што ж з намі робіцца, калі ў сваёй краіне, не ў Афрыцы, не ў Амерыцы, табе кажучы “Дзякуй” за тое, што не павінна быць дзівам?”

Па сваёй шчырасці і надзённасці я назваў бы допіс Таццяны Маляўка самым прафесійным прызнаннем адыходзячага года. Калі б усе былі такімі бібліятэкарамі, беларускія выданні былі б сярод чытачоў самымі папулярнымі. І жыццё б наша трохі змянілася б у лепшы бок.

Прыкладна такія спецыялісты і павінны працаваць ва ўстановах культуры будучыні. Справа не ва ўзросце, справа ў веданні таго, на якой слаўнай зямлі з векавымі традыцыямі мы жывем. Гэта, падаецца, і называецца патрыятызм.

Шмат ёсць меркаванняў пра тое, якія крытэрыі існуюць для больш дакладнай ацэнкі працы ўстановы ку-

льтуры (клуба, мастацкай ці музычнай школы). Неаспрэчна, што іх — шмат. Але асноўныя, як мне падаецца, колькасць самадзейных калектываў са званнямі. Пра гэта і піша Святлана Ганчарова з Бераставічы. Тут прайшоў прэзентацыйны агляд народных і ўзорных ансамбляў і аб’яднанняў раёна. Як вядома, такія атэстацыі ладзяцца кожныя тры гады. Стымул для творчага росту самы дзейсны. Дык як прайшла абарона. Па-першае, цікава. Па-другое, вельмі арганізавана. Усе пацвердзілі свой статус, а гэта тэатры “Магія гульні” Бераставіцкага раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці ды “Вяслоўцы” з аграгарадка **Алекшыцы**, аматарскае аб’яднанне з Бераставічы “Вінт” па стварэнні і запуску радыёкіраваных мадэляў, ансамбль народнай песні “Бераставіцкія музыкі”, хор ветэранаў з раённага Цэнтра, ансамбль польскай песні з аграгарадка **Макараўцы**, тэатральны маладзёжны калектыв “Сонейка” з **Малой Бераставічы**, эстрадна-інструментальны гурт Tutti,

На здымках:
1 Вікторыя Гневывшава са Смаргоні трапіла ў пяцёрку лепшых эстрадных выканаўцаў Гродзенскай вобласці.
2 “Бераставіцкія музыкі” пацвердзілі званне народнага калектыву.
3, 4 Упрыгожваецца экспазіцыя выставы “Новы год на лясной палянцы” ў Зэльве.
5 Разьбяр па дрэве Уладзімір Гусеў з Быхава і ягоныя вырабы.
6 Літаратурныя зазімкі ў Лідскай бібліятэцы.

жаночы вакальны калектыв “Канцона”, хары “Кампанэлі” і “Манжэрок” з Бераставічы.

Чарговы ліст — пра асобу. Сяргей Леўчанка з **Быхава** піша пра таленавітага народнага ўмельца Уладзіміра Гусева. Разьбяр па дрэве вырабляе рэчы для хатняга ўжытку, афармлення інтэр’ера ў кватэрах, дамах і аграсядзібах. Карацей, вельмі запатрабаваны на сёння рамеснік. Вось пра што ён распавядае аўтару ліста: “Кліенты з задавальненнем набываюць сталы, крэслы, лавы, паліцы для кветак, шэзлонгі, арэлі і іншыя мае вырабы, спіс якіх можна доўга пералічваць. А нядаўна, да прыкладу, паступіла замова на выраб чаго б вы думалі? — ...царскага

трона! Пастараюся ўкласці ў яго ўсё сваё майстэрства. Людзі цэняць натуральны прыродны матэрыял. Таму стараюся выкарыстаць для працы дуб ці бярозу, радзей — хвойныя пароды”. Аўтар распавядае, што Уладзімір Яўгенавіч яшчэ шэсць гадоў таму адкрыў рэчы для прыватную краму. Спачатку справы ішлі няблага, але праз час уласнік памяшкання павялічыў плату за арэнду. Займацца бізнесам стала нявыгадна. А як быць з развіццём прыватнага бізнесу? Гусеў прапаноўвае адвесці на гарадскім рынку месца для рэалізацыі рамесніцкіх вырабаў і спадзяецца, што прапаноў будзе разгледжана адпаведнымі дзяржаўнымі службамі. Талент у рамесніка — ад ба-

цькі, як і вырабляў з дрэва дзівоўныя шкатулкі. Цэнтр культуры, народнай творчасці і рамёстваў упрыгожаны работамі Уладзіміра Гусева. Быў, памятаю, аддаю належнае.

Загадчык аддзела па развіцці народнай творчасці Зэльвенскага раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці Таццяна Умарова напісала пры выставу “Новы год на лясной палянцы”. У экспазіцыі — больш за 70 вырабаў майстроў Ірыны Дзерачынік, Аляксандра Ішчанкі, Ліліі Амялянчык, Марыны Жоглік... Ліса, сава, бабёр, зайцы — з саломы, тканіны і гліны. І ўсе сабраліся на “палянцы” РЦК.

Святочную тэму працягвае загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу і работы з фондам **Бераставіцкай** раённай бібліятэкі Алена Огер. Яна распавядае пра дзейнасць навагодняй рэзідэнцыі Бераст-Зюзі і Спідарыні Мяцеліцы. (Дзяды Марозы, вучыцеся быць беларусамі!) Пасяліліся казачныя героі на тэрыторыі аздараўленчага лагера “Бераставіцкі”. Навучэнцы малодшых класаў ужо атрымалі ад Зюзі навагоднія віншаванні.

Вікторыя Гневывшава, вядучы метадыст па вакальна-харавым жанры **Смаргонскага** раённага Цэнтра культуры, выйшла ў рэспубліканскі адборачны тур выканаўцаў эстраднай песні фэсту “Славянскі базар у Віцебску”. Вікторыя трапіла ў пяцёрку лепшых выканаўцаў **Гродзенскай** вобласці. Да слова, у абласным адборачным туры бралі ўдзел 40 вакалістаў. Пра перамогу калегі напісала нам метадыст згаданай установы **Вольга Крывянкава**.

Літаратурна-музычныя зазімкі — тэма допісу бібліятэкара аддзела бібліятэчнага маркетынгу **Лідскай** раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы Кацярыны Сандакавай. Яна распавядае, што 17 снежня прайшлі зазімкі “Літаратурнае сузор’е Лідчыны”. Мэта мерапрыемства — папулярызацыя творчасці мясцовых празаікаў і паэтаў. Фармац сёлета быў незвычайным: удзел ў актыі прынялі не пісьменнікі, а толькі супрацоўнікі бібліятэчных філіялаў. Была прааналізавана творчасць Віктара Бачарова, Алы Юшко, Святланы Тамашэвіч, Станіслава Судніка... Будзем спадзявацца, сцвярджае аўтар допісу, што мясцовыя літаратары застануцца для чытачоў запатрабаванымі і цікавымі.

Пішыце пра цікавае і беражыце сябе!

Сустрэнемся ў 2021-м.

Падрыхтоўчую работу па выяўленні, вывучэнні гэтага элемента і яго апісанне ажыццявіла творчая група ў складзе трох энтузіястаў. Сярод іх — аўтар дадзенага артыкула Рэгіна Гамзовіч, якая з 90-х гадоў назірае працу бортнікаў у складзе традыцыйнай культуры жыхароў гэтага краю як эксперт, журналістка і сцэнарыст дакументальнага кіно; Іван Восіпаў — аматар-бортнік і прапагандыст бортніцтва, які стварыў свой сайт у Інтэрнэце, сябра Студэнцкага этнаграфічнага таварыства — ён далучыўся да гэтай працы ў 2014 годзе і падрыхтаваў матэрыялы ў UNESCO сумесна з польскімі калегамі; Альфрэд Мікус — фотамастак, член праўлення народнага фотаклуба “Мінск”, пераможца і эксперт журы шматлікіх міжнародных фотаконкурсаў, які адлюстроўвае самабытнасць беларускіх абрадаў, рамёстваў і звычай, а лельчыцкіх бортнікаў стаў здымаць з 2017 года.

КНИГА-АЛЬБОМ — ВЫНІК ПРАЕКТА

Вынік сумеснай працы — больш за 60 гадзін відэамаатэрыялаў, звыш 6 тысяч фатаграфій, аўдыязапісы экспедыцый, на аснове якіх можна стварыць паўнаметражны дакументальны фільм і кнігу. Пры ўмове фінансавання, безумоўна. На шчасце, яно знайшлося на прэстыжнае каляровае выданне з серыі “Культурная спадчына Беларусі”, якую ажыццяўляе з 2015 года выдавецтва “Чатыры чвэрці” пры падтрымцы “Банка развіцця Рэспублікі Беларусь”. Творчы калектыў выдавецтва пад кіраўніцтвам яго дырэктара і галоўнага рэдактара Ліліяны Анцух самааддана працаваў над гэтай незвычайнай і складанай тэмай, што ўскладнілася пандэміяй COVID-19, калі неабходна было працаваць аддалена. Гэта перакладчыкі К.С. Голуб, М.Д.Ліпніцкая, А.А.Машкарова, М.К.Кроўлі, М.М.Бацін (альбом выйшаў на 4-х мовах — беларускай, рускай, англійскай і польскай), дызайн і вёрстка І.П. Бандаровіч, карэктары К.С.Голуб, М.Д.Ліпніцкая, Ж.Ю.Клімянок. Усе зазначаюць, што было цікава і пазнавальна.

Сацыяльны праект Банка развіцця “Культурная спадчына Беларусі” штогод папаўняе нацыянальную скарбонку кнігамі-альбомамі, якія прысвечаны адметным з’явам і славытым дзеячам беларускай культуры і мастацтва. Усе пяць папярэдніх выданняў адзначаны на рэспубліканскіх і міжнародных кніжных выставах. Іх уручаюць у якасці падарункаў замежным дыпламатычным прадстаўніцтвам і консульствам, міжнародным арганізацыям. Выданне “Бортніцтва — сувязь часоў” уручаена абласным выканкам, бібліястэкам і музеям, у якіх адлюстравана тэма бортніцтва. На жаль, яго няма ў

Старажытны лясны промысел — бортніцтва — гэта развядзенне і ўтрыманне лясных пчол-баровак у штучных дуплах-борцях. Людзей, якія займаюцца гэтым промыслам, называюць бортнікамі. Усе тэрміны паходзяць ад слова “бор” — стары сасновы лес. Менавіта такія лясы захаваліся на мяжы з Украінай на поўдні Беларусі ў Лельчыцкім раёне Гомельскай вобласці. Пра даўнасць традыцыі сведчыць і назва ракі Убарць — правы прыток Прыпяці, якая пачынаецца на тэрыторыі Украіны і працякае праз увесь Лельчыцкі раён. У гэтых мясцінах традыцыя спрадзеку жывая, таму з 2017 года гэты промысел мае статус нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі і ўнесены ў Нацыянальны інвентар.

Лясныя пчолы — дзікі мёд

Элемент бортніцтва ўнесены UNESCO ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва

продажы ў кнігарнях, можна набыць толькі ў выдавецтве. І гэта засмучае аўтараў, бо ў Лельчыцкім раёне, дзе на пачатку кастрычніка адбылася прэзентацыя кнігі-альбома, з ёй можна будзе азнаёміцца толькі ў раённай бібліятэцы, музеі і ў некаторых бортнікаў, якім аўтары падарылі некалькі экзэмпляраў. Хаця змест сабраных матэрыялаў там прадстаўлены абмежавана. Уся надзея на тое, што ўдасца іх прадставіць у асобным выданні, якое будзе даступным шырокаму колу чытачоў. І з працай бортнікаў, якую навукоўцы У.С.Гуркоў і С.Ф.Цярохін у свой час назвалі “заняткам, спрадзеку высакародным”, можна будзе азнаёміцца больш падрабязна.

АГУЛЬНАЯ З СУСЕДЗЯМІ ТРАДЫЦЫЯ

Бортніцтва — традыцыя, якая аб’ядноўвае нас з суседнімі краінамі. Яно некалі было распаўсюджана не толькі на ўсёй тэрыторыі Беларусі, але і ва Украіне, у Расіі, Польшчы, Літве. Жывая традыцыя захавалася ў Башкірыі і на Украіне (памежная з беларускай тэрыторыя Убарцкага Палесся). Дацэнт гістфака ўкраінскага Усходнееўрапейскага нацыянальнага ўніверсітэта Ала Дзмітрэнка налічыла каля 30 вядомых ёй бортнікаў на Валыні. Мы таксама спачатку думалі, што ў Лельчыцкім раёне каля 30 бортнікаў. Аказалася — больш за 100. А разам з тымі, хто выехаў з раёна ў пошуках працы, але вяртаецца як мінімум 2 разы на год, каб дапамагчы сваякам даглядаць пчол, гэтую лічбу, згодна нашых апытанняў, можна падвоіць. Колькі бортнікаў у Башкірыі, нам невядома. Але хутчэй за ўсё менш, бо ў асноўным яны працуюць на тэрыторыі запаведнікаў. У Літве традыцыя бортніцтва страчана, але ёсць энтузіясты, якія хацелі б яе адрадыць.

Што тычыцца бортніцтва ў Польшчы, то яно прышло ў заняпад яшчэ ў XIX стагоддзі, але праз 200 гадоў палякі вырашылі з дапамогай бортнікаў з Башкартастана ўзнавіць традыцыю. Па ініцыятыве Сусветнага фонду дзікай прыроды (WWF) з 2006 па 2008 гады пачалося ажыццяўленне праекта, скіраванага на аднаўленне папуляцыі дзікіх пчол і апылення раслін, паляпшэння біяразнастайнасці.

Праект распрацоўваўся некалькімі польскімі ўніверсітэтамі пры фінансаванні шэрагу еўрапейскіх краін. Рэгіянальная дырэкцыя дзяржаўных лясоў у Беластоку (Польшча) у 2013 годзе падпісала дамову аб супрацоўніцтве з Дзяржаўным запаведнікам “Шульган-Таш” у Башкірыі, пасля чаго ў 2016 годзе башкірскія бортнікі прыехалі ў Польшчу, навукалі работнікаў лясніцтваў, майстравалі борці ў сасновых лясах на ўсходзе краіны. Безумоўна, з мэтай устойлівага развіцця лясной гаспадаркі. Мы можам нешта пераняць у Польшчы, бо яны цікава арганізавалі экалагічную асвету, стварылі музеі бортніцтва, дзіцячыя пляцоўкі і эксацыжынкі, ладзяць святы, прысвячаныя бортніцтву, выпускаюць друкаваныя выданні з мэтай папулярызацыі гэтага ляснога промыслу.

Сітуацыя з бортніцтвам у Беларусі зусім іншая. Мы маем феномен жывога народнага промыслу, які ніколі не перарываўся, існуе па па-

ЖЫВЫ ПАЛЕСКІ ПРОМЫСЕЛ

Бортніцтва — самы складаны элемент у нашым Нацыянальным інвентары, та-

вету продкаў і развіваецца на пэўнай тэрыторыі, дзе сама прырода стварыла спрыяльныя ўмовы для жыцця дзікай пчолы. Уся традыцыйная культура Лельчыцкага раёна так ці інакш звязана з бортным промыслам. Пчолы і людзі вядомыя жыцьцём у адным балотна-лясным асяроддзі, таму ад кожнага бортніка можна пачуць: “Мы адзіныя. Пчолы ад Бога — Божая сяляза”. Продкі завяшчалі ім клапаціцца пра пчол, захоўваць

му што з гэтым промыслам звязана захаванне прыроднага асяроддзя, шмат каляндарных і сямейных абрадаў і звычай, шмат рамёстваў. Некаторыя з іх існуюць і па сёння: цялярскае, стальярнае, даўбежнае, пры вырабе калоднага вуля, пляценне карабоў (кашалёў), народная кулінарыя і народная медыцына. Але шмат рамёстваў страчаны: выраб прыстасаванняў ад мядзведзя — адзёр і іншыя, даўбежнае рамяство

зьяў і іншага. Урэшце, па традыцыі паляшук павінен валодаць усімі мужчынскімі рамёствамі, а іх жонкі — жаночымі. Трэба выхоўваць у дзяцей пачуццё ўласнай годнасці і ўсведамленне сябе як жыхара пэўнай тэрыторыі, якую лічаць сваёй Малой Радзімай, веданне яе гісторыі і гісторыі свайго роду. У гэтым, а не толькі ў засваенні працоўных навыкаў заключаецца забеспячэнне пераемнасці традыцый бортніцтва. Неабходна склаці шматгадовую праграму па захаванні і развіцці рамёстваў, якія суправаджаюць бортнае рамяство, выканаць іншыя меры па захаванні элемента, якія ўзялі на сябе раённыя ўлады ў 2017 годзе. Менавіта ў гэтым — будучыня ўстойлівага развіцця Лельчыцкага раёна.

ЧАЦВЁРТЫ ЭЛЕМЕНТ

17 снежня гэтага года Беларуска-польская намінацыя “Культура бортніцтва” разгледжана на 15-й сесіі Міжрадавага Камітэта па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO, якая адбылася ў рэжыме анлайн на Ямайцы і ўнесена ў Рэпрэзентатыўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва (UNESCO). Яна была рэкамендавана міжнародным Экспертным саветам і разглядалася апошняя з 42 намінацый. З іх 32 элемента папоўнілі спіс нематэрыяльнай спадчыны. А ўсяго ў гэтым спісе зараз налічваецца 492 элемента.

На працягу шасці дзён з 14 па 19 снежня на сайце UNESCO можна было паўдзельнічаць у дэбатах, якія праводзіліся пад кіраўніцтвам Алівіі Грэйндж — старшыні Камітэта і міністра культуры, гендэрных пытанняў, забаў і спорту Ямайкі.

З 15.30 па 18.30 беларускага часу 17 снежня ў рэжыме анлайн ад Рэспублікі Беларусь у дэбатах удзельнічалі: Наталля Хвір — начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры, Іван Восіпаў — бортнік-аматар, сябра Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, акрэдытаванага ў UNESCO, кіраўнік Братэрства босых бортнікаў. Іван выступіў ад імя супольнасці бортнікаў Лельчыцкага раёна, якія захавалі да нашага часу традыцыйны лясны промысел свайго продкаў. Цікаваць да яго расце з года ў год.

Гэта чацвёрты элемент ад Беларусі, унесены UNESCO ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва. Раней у яго былі ўключаны традыцыйны абрад “Калядныя цыры” на Шчодры вечар з вёскі Семежава Капыльскага раёна, Будслаўскі фэст і абрад “Карагод на свята Юр’я 6 мая ў в. Пагост Жыткавіцкага раёна”.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ
Фота Альфрэда
МІКУСА

інструменты для гэтага промыслу і берагчы іх як памяць. Хоць у наш час працу бортніка палягае бензапіла, інструменты выкарыстоўваюцца тая ж, што і тысячу гадоў таму, калі з вынаходніцтвам жалеза ўзнікла даўбежнае рамяство і людзі сталі рабіць штучныя вулі. Штогод усё больш маладых людзей далучаюцца да традыцыі, што дае спадзяванне на тое, што яна не знікне.

Але для таго, каб усё звесці пра гісторыю развіцця бортніцтва захаваліся ў Лельчыцкім раёне, трэба шмат працаваць і работнікам культуры, і работнікам адукцыі, краязнаўцам, гаспадарам аграбудаўніцтва, турыстычным арганізацыям. Не толькі ў плане папулярызацыі традыцыі сярод дзяцей і моладзі свайго раёна і Беларусі ў цэлым, але перш за ўсё па аднаўленні страчанага.

ЯК ЗАХАВАЦЬ?

Бортніцтва — самы складаны элемент у нашым Нацыянальным інвентары, та-

У 1950 — 1980-я гады імя гэтай асобы было добра вядома не толькі жыхарам нашай рэспублікі, але і ўсяго Савецкага Саюза. А ў 1971 годзе, пасля выхаду тэлефільма “Уся каралеўская раць”, яго вядомасць павялічылася шматкроць.

Амаль паўстагоддзя таму чацвёрты том “Беларускай Савецкай Энцыклапедыі” (Мн., 1971) вызначаў А.Гутковіча як “беларускага савецкага драматурга і рэжысёра”. Пяты том 18-томнай “Беларускай энцыклапедыі” (Мн., 1997) называе Аляксандра Захаравіча (Абрама Залманавіча) Гутковіча “рэжысёрам тэлебачання”. Гэта не зусім дакладна і поўна. На самой справе ён быў таленавітым савецкім і беларускім кінарэжысёрам, акцёрам, рэжысёрам тэлебачання, сцэнарыстам, драматургам, тэатральным крытыкам і педагогам. Іншымі словамі, гэта ўнікальны дзеяч беларускай культуры, дзеяч шматграннага таленту. Яго нездарма называлі гонарам беларускай культуры.

Малая радзіма Гутковіча — мястэчка Аскеры (сёння ў складзе вёскі Вярхоўе Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці). Тут 20 снежня 1920 года ў сям’і каваля Залмана і Цывы Гутковічаў пачаўся яго жыццёвы шлях.

У 1935 годзе Аляксандр скончыў Вярхоўскую сямігодку, затым год вучыўся ў Мінскім будаўнічым тэхнікуме. Пасля гэтага ён здаў эктэрнам экзамены за 8-мы і 9-ты класы Бешанковіцкай сярэдняй школы. Пазней стаў студэнтам Ленінградскага інстытута інжынераў прамысловага будаўніцтва, але вучоба ў вышэйшай тэхнічнай навучальнай установе не задавальняла юнака, таму што ён заўсёды марыў аб тэатральнай сцэне.

Правучыўшыся год у інстытуце, Аляксандр усё ж пачаў ажыццяўляць сваю заповітную мару: з 1938 года пайшоў займацца ў тэатральную студию пры Вялікім драматычным тэатры імя М.Горкага ў Ленінградзе. Адначасова ён працаваў артыстам дапаможнага складу гэтага тэатра. У 1939 годзе Аляксандр працягваў сваю вучобу на рэжысёрскім факультэце Ленінградскага тэатральнага інстытута. У канцы таго ж года ён быў прызваны ў шэрагі Чырвонай арміі. Аляксандр Захаравіч служыў радавым стралковага палка, культмасавым работнікам у палітычным адзеле спецыяльных войск Ленінградскага гарнізона.

У маі 1941 года ён дэмабілізаваўся і прыехаў да бацькоў у Бешанковічы, куды яны перабраліся з вёскі. Тут Аляксандра Гутковіча і заспела Вялікая Айчынная вайна. Разам са сваякамі ён эвакуіраваўся ў Ніжні Тагіл, дзе стаў начальнікам клуба ваеннага завода, а потым ваеннага шпіталю ў горадзе Бійску.

У 1942 годзе Гутковіча мабілізавалі на фронт. Ён быў

актыўным удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны і ваяваў на Калінінскім, 3-м Беларускам і 3-м Прыбалтыйскім франтах. Аляксандр Захаравіч прыняў удзел у вызваленні Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў у якасці супрацоўніка (загадчыка справаводства) разведвальнага аддзела 39-й арміі 3-га Беларускага фронту, якім камандаваў генерал арміі Іван Чарняхоўскі. За баявыя заслугі Гутковіч быў узнагароджаны ардэнамі Айчыннай вайны 2-й ступені, Чырвонай Зоркі, многімі медалімі.

Пасля вайны ён у 1945 го-

(1964), спектакль-трылогія “Людзі на балоце” паводле І.Мележа (1965, Дзяржаўная прэмія БССР 1966 года), “Трывожнае шчасце” паводле І.Шамякіна (1968, сцэнарый разам з І.Шамякіным), “Сустрэчы і ростані” паводле І.Мележа (1973), “Сцяг брыгады” паводле А.Куляшова (1975), “Чужая бацькаўшчына” паводле В.Адамчыка (1983), “Алімпіяда” па раману І.Пташнікава (1988), — ва ўсіх і як сцэнарыст. Пабачылі эфір і аднаактовыя п’есы самога Гутковіча “Кветкі для Алесі” і “Устаць! Суд ідзе” (паводле нарысаў Я.Богата), пастаўленыя ў 1988 годзе.

Але галоўная праца Аляксандра Гутковіча — гэта тэлевізійны серыял паводле рамана амерыканскага пі-

Да 100-годдзя з дня нараджэння творцы

“Смелы чалавек” Аляксандр Гутковіч

дзе паступіў на акцёрскі факультэт Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. У час вучобы А.Гутковіч з’яўляўся штатным, потым пазаштатным рэпарціёрам БелТА па Мінску, а ў 1948 — 1950 гадах — пазаштатным карэспандэнтам газеты “Звязда”.

У 1949 годзе Аляксандр Захаравіч скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут (курс аднаго са стваральнікаў беларускага тэатра, народнага артыста Беларусі, прафесара Еўсцігнея Афінагенавіча Міровіча) і восем гадоў — па 1957-мы — працаваў акцёрам у Беларускім дзяржаўным драматычным тэатры імя Я.Коласа. З таго ж года Аляксандр Гутковіч стаў педагогам, загадчыкам педагагічнай часткі Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача.

У 1961 годзе ён быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў СССР.

З 1959 года Аляксандр Гутковіч працаваў рэжысёрам на рэспубліканскай студыі тэлебачання і зарэкамендаваў сябе з самага лепшага боку. Калегі называлі яго “прафесіяналам высокай пробы”. У сваіх тэлевізійных пастаноўках Аляксандр Захаравіч у адрозненне ад многіх рэжысёраў імкнуўся да найбольш дакладнага пераноса літаратурнай першакрыніцы на тэлеэкран. Яго пастаноўкі вызначаліся добрымі сцэнічнымі якасцямі, шматграннасцю мастацкіх вобразаў і актуальнасцю праблематыкі, яе сацыяльным гучаннем, дэталёвай распрацоўкай характараў персанажаў.

Найбольш значнымі тэлевізійнымі пастаноўкамі А.Гутковіча былі: “Калі зліваюцца рэкі” паводле П.Броўкі (1961), “Гады вандравання” А.Арбузава, “Трэцяе пакаленне” паводле К.Чорнага

сьменніка Роберта Пэна Уорэна “Уся каралеўская раць” (пастаўлены ў 1971 годзе разам з рэжысёрам Навумам Ардашнікавым). У ім здымаліся такія выдатныя акцёры як Георгій Жжонаў, Міхаіл Казакоў, Ала Дзімідава, Таццяна Лаўрова, Барыс Іваноў, Расціслаў Плят, Алег Яфрэмаў, Аляксандра Клімава ды іншыя.

Вялікі рэзананс выклікаў і тэлевізійны серыял А.Гутковіча “Атланты і карыятыды” (1980), пастаўлены паводле рамана беларускага пісьменніка Івана Шамякіна. У ім здымаліся вядомыя акцёры Яўген Лазараў, Усевалад Сафонаў, Яўген Еўсцігнеў, Мікола Яроменка, Расціслаў Янкоўскі...

Разам з Ф.Казоўскай А.Гутковіч зрабіў інсцэніроўкі раманаў Д.Граніна “Шукальнікі” — “Андрэй Лабанаў” (пастаўлены тэатрам імя Я.Коласа), К.Чорнага “Трэцяе пакаленне” — “Уласнасць” (пастаўлены Бабруйскай вандроўным драматычным тэатрам, 1958).

Літаратурнай працай Аляксандр Захаравіч займаўся з 33 гадоў. Разам з У.Хазанскім ён напісаў п’есу “Юныя мсціўцы” (пастаўлена ў 1957 годзе Беларускім дзяржаўным драматычным тэатрам імя Я.Коласа і Рэспубліканскім тэатрам юнага гледача). Гутковіч ажыццявіў пастаноўкі спектакляў “Праўда і шчасце” ў Брэсцкім абласным тэатры (1959), а таксама “Справа яе жыцця” ў Тэатры імя Я.Коласа (1961) і Гродзенскім абласным драматычным тэатры (1962) — абедзве з Ф.Казоўскай, “І заўтра...” (п’еса ў 3-х дзеях, 6-ці карцінах з пралогам. М., 1967, сааўтар Ф.Казоўскай).

Тэатральныя крытыкі Бе-

ларусі 1940 — 1980-х гадоў павялічалі Аляксандра Гутковіча і лічылі яго дастойным калегам, таленавітым тэатральным крытыкам. Пасля смерці Аляксандра Захаравіча прайшло больш за 30 гадоў, але пераважную большасць яго рэцэнзій і заразчытацкіх ацэнак.

Шматгранны талент Аляксандра Гутковіча высока ацэньвалі народны пісьменнік Беларусі Іван Навуменка і народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін, драматургі Кастусь Губарэвіч і Мікола Матукоўскі, пісьменнікі і літаратурныя крытыкі Барыс Стральцоў і Артур Вольскі, пісьменнік, журналіст і сцэнарыст Уладзімір Мехаў, паэтэса Эдзі Агняцвет, вучоны-гісторык Барыс Маркіянаў, тэатральныя крытыкі Л.Брандэбоўская, Г.Колас, В.Мянжынская, І.Міхайла-

блізкасць да спецыфікі стылю Чорнага: востры сюжэт суседнічае з падрабязнейшай псіхалагізацыяй. І ў гэтым вялікай бяды няма. Наадварот, для дынамічнасці і сцэнічнасці спектакля гэта неабходна...

І ў заключэнне яшчэ пра адно. Чаму іменна гэты твор экранізаваны?

Адказ дадзены спектаклем, галоўная тэма якога — гуманізм. Спектакль — аб змаганні за чалавека, свабоднага ад страху перад будучым, перад жыццём, перад іншымі людзьмі. Думкі Чорнага, філасофія Чорнага сталі блізкімі стваральнікам спектакля, і яны пастараліся гэтыя думкі зрабіць блізкімі гледачу” (Брандэбоўская Л. Сустрэча з героямі “Трэцяга пакалення”//Літаратура і мастацтва, 30 кастрычніка 1964 г., с.2).

У рэцэнзій аднаго з самых

ца... Рэжысёр, як і аўтар рамана, не спяшаецца паскараць падзеі, не надае ім знешне кінематаграфічны тэмп, а ўважліва прыглядаецца да кожнага душэўнага руху героя, да кожнай падзеі, якая ў той ці іншай ступені раскрывае чалавечыя характары. Раман І.Мележа — глыбокае даследаванне чалавека. І пастаноўка па ім развіваецца на экране ў тым жа рэчышчы...

Увогуле ж спектакль на рэдкасць ансамблевы...

“Людзі на балоце” на тэлеэкране — не зусім спектакль. Гэта менш за ўсё спектакль. Гэта хутчэй — тэлефільм...

Галоўнае, што Беларускае тэлебачанне зрабіла добрую справу, экранізаваўшы адзін з лепшых твораў беларускай літаратуры” (Губарэвіч К. Вялікае жыццё праз маленькае аконца//Літаратура і мастацтва, 24 снежня 1965 г., с.2).

У 1981 годзе А.З.Гутковічу было прысвоена ганаровае званне “Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі”. Сярод узнагарод Аляксандра Захаравіча была Грамата Вярхоўнага Савета БССР.

За чатыры гады да смерці Аляксандра Захаравіча Гутковіча у другім томе “Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі” (Мн., 1985.С.263) аб ім была надрукавана кароткая біяграфічная даведка В.Нікіфаровіча. Аўтар гэтых радкоў лічыць, што ў таленавітага беларускага літаратуразнаўцы і тэатральнага крытыка Ванкарэма Нікіфаровіча былі ўсе падставы для наступнага заключэння:

“Гутковічу — рэжысёру ўласціва імкненне да найбольш дакладнага пераносу літаратурнай першакрыніцы на тэлеэкран, дэталёвая распрацоўка вобразаў, пошук тэлевізійнай спецыфікі ў спалучэнні мовы кіно і тэатра”.

Яго не стала 9 верасня 1989 года — на 69-м годзе жыцця. А.З.Гутковіч пахаваны ў Мінску на Паўночных могілках.

У 2006 годзе ў Мінску выйшаў у свет трэці том сямітомнай энцыклапедыі “Рэспубліка Беларусь”. Вельмі шкада, што ў гэтым томе не знайшлося месца для кароткай біяграфічнай даведкі аб гонары беларускай культуры — заслужаным дзеячы мастацтваў Беларусі, лаўрэаце Дзяржаўнай прэміі Беларусі Аляксандры Гутковічу. Гэта недапрацоўка і істотная памылка рэдакцыі дадзенага выдання, бо ўклад Аляксандра Захаравіча ў развіццё беларускай культуры другой паловы XX стагоддзя настолькі таго, каб яго імя заўсёды заставалася ў мастацкай гісторыі краіны. На жаль, імя выдатнага чалавека і высокага прафесіянала ніяк не ўзвешана і на ягонай малой радзіме. Сапраўды, як нам часам не хапае культуры памяці...

**Эмануіл ЮФЕ,
прафесар, доктар
гістарычных навук**

Кадр з фільма “Уся каралеўская раць”.

ва, В.Нікалаенка, І.Саковіч, А.Сурскі, І.Сухарукаў, В.Галавач, Ф.Высоцкі, І.Сегедзі.

У сваёй рэцэнзій “Сустрэча з героямі “Трэцяга пакалення” вядомы і вельмі прыныцыпопы беларускі тэатральны крытык Лілія Брандэбоўская адзначала:

“Ён смелы чалавек — той, хто першы на Беларускай студыі тэлебачання “адважыўся” экранізаваць “Трэцяе пакаленне” Кузьмы Чорнага. Бо усведамляючы, якія цяжкасці наперадзе, усё ж узяўся за пастаноўку. Пэўна, не аднойчы ў час работы ўзніклі немінучыя цяжкасці. Можна быць, іншы раз яны здаваліся непраадольнымі і вось цяпер, калі мы ўбачылі тэлеспектакль, пераканаліся, што творчы калектыў, які даў новае жыццё “Трэцяму пакаленню”, сапраўды быў захоплены гэтым класічным творам беларускай прозы...

Інсцэніруючы “Трэцяе пакаленне”, А.Гутковіч (ён і сцэнарыст, і рэжысёр, і гэта, напэўна для тэлебачання ўдалае спалучэнне) захаваў сюжэтныя лініі рамана, усе яго нечаканыя павароты. У стылі спектакля адчуваецца

Найлепшы падарунак Бога

Заканчэнне. Пачатак на ст. 9.

— Ці не пераймаецца вы, што дакументальнае кіно і серыялы — гэта зусім розныя вагавыя катэгорыі ў плане ахопу аўдыторыі?

І.: У Кіеве дакументальнае кіно таксама запатрабавана. Прэм'еры ладзяцца на вялікім экране і пры аншлагу. Я была ажно ў шоку, калі столькі знакамітасцяў прыйшло на фільм Валодзі пра ўкраінскія карані Малевіча. У нас у Мінску такой традыцыі, на жаль, няма. Добра, калі на фэст нехта раз на год выбіраецца.

— **Беларускі ва ўсіх сэнсах слова серыял, якія займаў бы шалёны поспех — даўня мара многіх. Наколькі яна ажыццяўляльная?**

І.: Абсалютна ўплывеная, што серыял на нацыянальным матэрыяле, які адлюстроўвае ментальнасць народа — проста стрэліць! Зразумела, калі яго зробіць таленавітая каманда.

У.: У нас з Ірынай ёсць даўня мара зняць серыял паводле Караткевіча, чымі творами мы захапляемся ўжо столькі гадоў. Па якой менавіта кнізе? Гэта пакуль сакрэт.

— **Ці складана працаваць для кінаіндустрыі розных краін? Наколькі межы ўплываюць на густы прадзюсараў і глядачоў?**

У.: Як мы пераканаліся, розніца і сапраўды ёсць. Фільм, які добра прымаюць у Расіі, можа зусім “не спрадаваць” ва Украіне — і наадварот. Прычым гэта было яшчэ ў даволі спакойныя ў плане міжзьяржаўных стасункаў часіны. Кожная краіна мае свой код, сваю ментальнасць, і табе трэба знайсці з яе глядачом агульную мову. Мы заўсёды стараліся быць гнуткімі, вучыліся наладжваць стасункі.

І.: Праца за мяжой вельмі загартоўвае. Спаквалі мы назавалі той каласальны досвед, які ніколі не спачігнеш у тэорыі — напрыклад, як стасавацца з кіназоркамі. І наогул — кожнага разу ты нібы сканчаеш нейкі маленькі ўніверсітэт...

У.: Урэшце мы навучыліся адчуваць тое, што нас усіх аб'ядноўвае. І ўвасабляць у працах тое агульначалавечае, што праяўляецца ў нацыянальным.

І.: У нас столькі сяброў у розных краінах... Увесь час тэлефануюць то з Таліна, то з Кіева, запрашаюць у госці. Ведаем дакладна, што з голаду не памром! Для нас такія чалавечыя стасункі — самы лепшы падарунак Бога.

— **Фільм “Код продкаў”, зняты ўкраінскай студыяй Fresh Production, — акурат пра тое, што аб'ядноўвае народы. Але вы гэты агульны назойнік знаходзіце не на паверхні, а вельмі глыбока...**

ФОТА З АРХІВА У. ЛУЦКІ.

У.: Гэта бадай містычная гісторыя. Прыехаўшы працаваць у Кіев, мы гулялі па горадзе — і раптам натрапілі на сеанс Параджанава “Цені забытых продкаў”. Пасля прагляду ў нас з'явілася нахненне таксама занурыцца ў глыб народнай культуры. І якім жа было маё здзіўленне, калі літаральна назаўтра прадзюсары закінулі мне ідэю зняць фільм пра фальклор, пра блізкасць беларускай і ўкраінскай народнай спадчыны! Сапраўднае шчасце, калі спалучаюцца розныя памкненні.

Мы задумалі фільм пра нашу сувязь з продкамі і адказнасць перад нашчадкамі. Герой стужкі Іван Кірчук і Каця Чылі — гэта не проста даследчыкі фальклору, але людзі, якія ўсведамляюць сваю ґрунтоўную місію ды імкнуцца захаваць тую архаічную мудрасць, тое характэрнае, якія няўмольна сысходзяць.

І неўзабаве праект быў прадстаўлены на пітчынгу ўкраінскага Міністэрства культуры. З першага разу ён не прайшоў, але мы праявілі настойлівасць, і на наступным пітчынгу атрымалі вельмі высокую адзнаку.

— **То-бок, сістэма такая: ты прапануеш дзяржаве прафінансаваць твой праект, абараняеш яго перад экспертамі, і калі табе ўдаецца іх пераканаць у вартасцях фільма, прыступаеш да здымак?**

У.: Прычым усё гэта адкрыта, любы ахвотны можа пабачыць трансляцыю пітчынгаў праз Інтэрнэт. Такая сістэма ўжо спраўдзіла сябе ва ўсёй Еўропе.

І.: Нам давялося заспець сапраўдны росквіт ўкраінскага кіно, калі, не зважаючы на цяжкі эканамічны стан, дзяржава выдаткоўвала на яго вялікія грошы, і новыя стужкі запускаліся лі-

таральна сотнямі. Цяпер, на жаль, гэтая падтрымка стала рэзка згортавацца.

— **Уладзімір, што для вас важней у дакументальным кіно — мастацкасць або праўдзівасць?**

У.: Мастацкія прыёмы — толькі нам у помач. Але не самамэта. У дакументальным кіно яны дапамагаюць данесці ідэю, пераканаўча распавесці гісторыю. А гэта — галоўная задача рэжысёра. Іначай які сэнс наогул нешта распавядаць?

Прыклад прывяду з “Хронікай Мінскага гета”. Пачаўшы працу над фільмам, мы сутыкнуліся з пэўным бракам матэрыялаў: нацысты не надта ахвотна дакументавалі свае злачынствы. Хронікі няма, фотаздымкаў — усяго некалькі. І як тады адлюстраваць тую падзею? Мы знайшлі такі ход: распавялі пра іх як бы ад імя тых людзей, якія загінулі ў гета. Гэта чыста мастацкі прыём: акцёры чыталі

падрыхтаваныя сцэнарыстам маналогі. Не думаю, што праўдзівасць тут цяжкая. Але сіла ўздзеяння шматкроць узрасла. Падчас некаторых паказаў людзі плакалі, я нават не разлічваў на такую моцную рэакцыю.

— **Якія для вас крытэрыі добрага дакументальнага кіно?**

У.: Яшчэ калі я вучыўся ў інстытуце, геніяльны тэатральны мастак Яўген Чамудураў казаў: “Сябры, у мастацтве ўсё вельмі проста: глядач павінен або плакаць, або смяяцца”. Таму крытэрыі толькі адзін: ці выклікае гэта водгук, эмоцыю?

Калі так, ты на правільным шляху.

І.: Мы практыкі, мы робім так, як інтуіцыя нам падказвае. Калі ты ўнутры працэсу, то не можаш абстрагавацца і патлумачыць, які яно ўсё робіцца. Гэта хутчэй справа крытыка. Калі я гляджу працы Валодзі (а я самы першы іх глядач і крытык), у мяне кожнага разу “злом мозга”. Ты заўважаеш, што засвоення намі ў студэнцтве прыныцы кампазіцыі там парушаныя. Але ж атрымалася геніяльна!

У.: Ёсць пэўныя шаблонны пабудовы сюжэта, якія часта праяўляюцца ў прафесіяналаў ўжо механістычна. А бывае і наадварот — здаецца, утворы няма логікі. Але калі ты спрабуеш яе прынесці, усё прападае. Фільм становіцца нецікавым. Скажам, мой “Малевіч” кампазіцыйна не надта роўна выбудаваны. На фэсце ў Марыупалі адна маладая рэжысёрка шмат пыталася ў мяне пра тую “творчую кухню”: чаму так, а не гэтак. А я ў адказ мог хіба здумецца — бо і сам не ведаю, як яно ўсё адбываецца. Галоўнае, што адбываецца.

— **Чуў такое выслоўе, што факты не павінны перашкаджаць драматургіі...**

У.: Лічу, факты драма-

тургіі толькі дапамагаюць. Калі ты глыбока асэнсаваў матэрыял, калі ён чапляе цябе самога, ты знойдзеш спосаб, як зачапіць і кагосьці іншага.

— **Наколькі ваш ґрунтоўны падыход да справы спалучаецца з кінаіндустрыяй, якая жыве па зусім іншых законах?**

І.: У гэтым плане мне даводзіцца цяжэй болей за Валодзію — у дакументальным кіно прадзюсары даюць аўтару большую самастойнасць, ніж у тэлесерыялах.

— **Можа, прадзюсар заўсёды мае рацыю?**

І.: Мой досвед паказвае іншае. Калі для расійскага канала СТС я здымала “Татавы дочки”, прадзюсары далі мне волю. І ў выніку атрымаўся мегааспяхова праект. А калі прадзюсары і ўсталёўваюць над табой жорсткі кантроль, вынік часта бывае сумным — у тым ліку і ў плане паказчыкаў. Хаця амаль усе мае серыялы былі даволі рэйтынгавымі — і “Паласатае шчасце”, і “Паскораная дапамога”, і ўкраінскія “Татачкі” ды “Адмарожаныя”...

У.: Гэта хваравітая тэма і для дакументальнага кіно, асабліва ў Маскве. Калі ў кагосьці з нейкай нагоды з'яўляецца адчуванне, нібы ён лепей за цябе разумее тваю справу, добра чакаць не выпадае.

— **Ці часта даводзіцца праз гэта адмаўляцца ад прапановаў?**

І.: Так, вядома! Звычайна гэта адбываецца, калі ты разумееш, што гаворыш з прадзюсарам на розных мовах. Скажам, мне нецікава рабіць серыялы-адаптацыі — калі купляецца нейкі паспяховы замежны праект і перарабляецца на постсавецкі капітал. Бывае, ад мяне патрабуюць паўтараць нават ракурсы і манеру здымак —

хаця яна састарэлая, і можна зрабіць куды лепей. А калі праект у плане творчым табе зусім нецікавы, лепей адмовіцца.

У.: У дакументальным кіно таксама не хочацца паўтарацца. Заўсёды карціць рабіць нешта новае, не разумеючы цалкам, што з гэтага атрымаецца.

— **Але ж для прадзюсара гэта рызыка: раптам атрымаецца нешта не тое...**

У.: Натуральна, рызыка. Як жа іначай!

І.: Але мне здаецца, што Валодзію пашанцавала. Гэта вялікае шчасце, калі прадзюсар табе давярае. І ў выніку атрымліваюцца добрыя работы — той жа “Код продкаў”, спрадзюсаваны ўкраінцамі Алегам Шчарбінам і Юліяй Чарняўскай, або фільмы студыі Уладзіміра Бокуна, які стаў прапаноўваць нам адзін цікавы праект за іншым. Здымалі сёлета пра тэатральныя дынастыі — што для нас, зацятых тэатралаў, было асабліва прыемна. Гэтыя стасункі з таленавітымі людзьмі — адно з самых прыемных уражанняў года.

У.: А зусім нядаўна нам давялося адкрыць для сябе новую Беларусь, пра якую мы наогул не ведалі. У гімназіі Крупак мы здымалі фільм “263 ночы” — пра выратаванні з гета, а ў знакамітай Слуцкай гімназіі — стужку пра знакамітага астранома Вітольда Цэраскага з цыкла “100 імён Беларусі”. Здавалася б, правінцыя, але... Якія там неверагодныя людзі! Якія разумныя дзеці, які магутны яны маюць унутраны “стрыжань”, якія правільныя ўстаноўкі на жыццё! І якія нахненныя і адданыя настаўнікі, што дазвання сябе аддаюць справе — стомленыя, але вочы гараць!

І.: Бачачы гэтых дзетак у маленькіх гарадах, ты разумееш, які патэнцыял мае наша краіна. Якія цудоўныя розумы і чыстыя душы ў яе жыхароў!

У.: Дакументальнае кіно дае табе ўнікальныя магчымасці стасавацца з цудоўнымі людзьмі. Вось за што я люблю сваю прафесію.

— **Паколькі пара цяпер святочная, запытаю пра навагоднія пажаданні — і сабе, і іншым.**

І.: Будзе здрава, калі ў нас застанеца магчымасць працаваць на радзіме, і не даведзецца зноў кудысьці ехаць. Тым больш, за той год, які нам пашчасціла пражыць у Беларусі, мы яшчэ больш палюбілі сваю краіну ды яе жыхароў.

У.: Жадаю, каб ва ўсіх людзей у Беларусі была магчымасць сябе рэалізаваць — у той сферы, якая ім блізкая. Лічу, гэта самае галоўнае.

На здымках фільма “Код продкаў”.

Паводле плана меркавалася ўстанавіць каля 70 твораў тым, каго леныскія камісары ставілі ў ранг стваральнікаў Новага свету. Перш за ўсё — Маркс і Энгельс. Потым у спісе ішлі рэвалюцыянеры, шмат рэвалюцыянераў — ад старажытнасці да XX стагоддзя; пісьменнікі і паэты, філосафы і вучоныя, некалькі мастакоў, кампазітараў, артыстаў. Гэта, на думку Ільіча, вобразы лепшых прагрэсіўных барацьбітаў свету за народнае шчасце і свабоду. Дарэчы, да “лепшых рэвалюцыянераў” былі прылічаны

Помнік "Освобожденному труду" ў Петраградзе на востраве Працоўных. 20 ліпеня 1920 г.

7 лістапада 1918 г. Крэмль. Ленін і яго папличнікі на фоне мемарыяльнай дошкі ў памяць загінуўшых за мір і братэрства народаў.

Выступленне Леніна на адкрыцці помніка Марксу і Энгельсу 7 лістапада 1918 г.

Больш жывы за ўсіх жывых? або Хаджэнне векавога брэнда

Заканчэнне.
Пачатак
у №№ 48 — 51

мяцежнікі Разін і Пугачоў, тэарысты Каляеў, Жалябаў, Пяроўская, Халтурын, галоўныя правядыры Вялікай французскай рэвалюцыі, па сутнасці, таксама тэарысты — Рабеспьер, Марат і Дантон. У спіс трапілі нават Марк Юлій Брут — забойца Цэзара, і Спартак — правядыр паўстання рабоў-гладыятараў.

Таму кожны новы помнік служыў нібы параграфам прысуду Старому свету. Адпаведна неппулярныя ў асяроддзі кіраўнікоў савецкай дзяржавы дзеячы мінулага ў якасці сімвалаў Старога свету пазбаўляліся правоў на ўжо ўсталяваны ім манументы. Адны ўзнімаліся да нябёсаў, іншыя ляцелі ў тартары. На вачах у мільёнаў людзей разыгрывалася сітуацыя Страшнага суда.

Уладзімір Бонч-Бруевіч: “Дзе адлучалі Талстога ад царквы? спытаў мяне Уладзімір Ільіч. — Ва Успенскім саборы...” Ленін адрэагаваў: “Вось і добра, самы час яго зняць (ён паказаў на помнік Аляксандру II), а тут паставіць добрую статую Льва Талстога, якая будзе павернута да Успенскага сабора. Гэта менавіта дарэчы...”

Ці вось такі малавядомы чытачу прыклад. Адразу пасля смерці Леніна перанеслі помнік Мініну і Пажарскаму з цэнтра Краснай плошчы да сабора Васілія Блажэннага. Прычына простая: Мінін як бы дакорліва ўказваў на Маўзалей і Крэмль, і народ стаў паджартоўваць: “Смотри-ка, князь, какая мразь в стенах кремлёвских завелась!”

А тут яшчэ ў гэты дзяржаўны план манументальнай прапаганды ўварваўся нейкі незразумелы футурызм... У Леніна з футурызмам і іншымі радыкальнымі, фармальнымі эксперыментамі ў мастацтве заўсёды была “напярэжэнка”. Гэта ўжо прасоч-

Праект помніка Леніну для маскоўскага Палаца Саветаў. 1934 г.

валася ў час наведвання Леніным ВХУТЕМАСа. На мой погляд, правядыра раздражняла, што футурысты, так скажам, узурпіравалі месца пралетарскай культуры, бо сцвярджалі: так, існуе асобная пралетарская культура класа-пераможцы, і яна абсалютна супадае з той, што прапагандуюць адмыслова яны. Музіц, гэта раз’юшвала па-сапраўднаму: калі футурысты спрабавалі выдаць сваю творчасць за нейкі культурны прадукт новага класа рабочых і сялян.

Калі замест грандыёзнага манумента Аляксандру III насупраць Храма Хрыста Збавіцеля паставілі нейкую вельмі дзіўную абстрактную рэч, наконт гэтага спыталі ў Леніна — і ён адказаў: «Я тут нічога не разумею, спрасіце Луначарскага». Звярніце ўвагу: асабіста ён канчатковага рашэння не прыняў. І вось такое рэзюмэ гэтай гісто-

ры, калі верыць наркаму асветы: «На маю заяву, што я не бачу ніводнага годнага помніка, ён вельмі ўзрадаваўся і сказаў мне: “А я думал, што вы паставіце какое-нібудзь футурыстычнае чучело”».

Праўда, калі Ленін пабачыў жалезабетонны помнік рэвалюцыянеру-анархісту Міхаілу Бакуніну ў абстрактна-футурыстычнай манеры ля Мясніцкіх варот, які трымаў уласную галаву ў руках, не вытрываў і ўжо без падказкі: “Как можно было допустить, чтобы эта декадентщина была возведена на наших пролетарских улицах? Кому нужны эти формы, которые зрителю ничего не говорят?» І гэты помнік быў хутка дэмантаваны. Як і авангардны барельеф з партрэтаў Пятра Крапоткіна на сцяне Малога тэатра. “То безобразие, которое сделано на стене Малого театра, я видеть не могу, — абурыўся

Ільіч. — Мне оскорбительно за Петра Алексеевича, что его могли изобразить в таком виде. Ведь эта какая-то обезьяна изображена, а не человек, полный мысли и огня, которого мы все так хорошо знаем”. Зразумела, барельеф імгненна прыбралі...

20 ліпеня 1920 года ў Петраградзе на востраве Працоўных (Каменны востраў) з’явілася 10-метровая гіпсавая скульптура абсалютна голага рабоча-палетарыя з молатам — “Освобожденный труд”. Людзі, калі пабачылі гэты шэдэўр, былі проста агаломшаныя. Пайшлі пратэсты. Тады аўтар Міхаіл Блох рашыў — “там дзе трэба” зрабіць фігавы лісток. Але... скончыўся гіпс ды і будаўнічыя рыштыванні былі ўжо разабраныя. Што рабіць? На шчасце, побач знаходзілася лякарня. Там і знайшлі гіпс, рэквізавалі яго апошнія запасы, ня-

гледзячы на пратэсты дактароў і хворых, і “там дзе трэба” хуценька прыкрылі гіпсавым фартухам...

Своеасаблівым паслядоўем да манументальнага “выбуху” 1918 — 1921 гадоў з’явілася гісторыя з запланаванай заменай Анёла на Аляксандраўскай калоне плошчы Урыцкага (з 1944 года — Дварцовая плошча) у Ленінградзе на фігуру Леніна. Гісторыя разгорталася ў духу характэрнай эпохі “ваеннага камунізму”: абаронцы калоны, напрыклад, прапанавалі паставіць статую Леніна... ў антычнай вопратцы. Але ўсё скончылася, на шчасце, нічым.

Памятаю, у фондах Русскага музея (я, студэнт ЛДУ, там у свой час праходзіў практыку) бачыў эскізы, распрацаваныя, здаецца, у 1921 годзе для афармлення адной з петраградскіх плошчаў. І хоць эскізы павінны былі ўславіць Рэ-

валюцыю, фігуры крылатых багінь з фанфарамі дастаткова непрыхавана былі адначасова і анёламі, якія меднымі трубамі склікалі на Страшны суд жывых і мёртвых.

Прыкладна з 1922 года леныскі план манументальнай прапаганды страціў першапачатковы агрэсіўны імпульс: выявіліся нястача матэрыялаў, сур’ёзныя эканамічныя цяжкасці і ўнутраная барацьба за ўладу паміж партыйнымі кланамі адразу ж пасля смерці Леніна. А наступленне НЭПа і зусім змяніла стапагляд савецкай улады — рамантыка першых гадоў адышла ў мінулае.

Даследчыкі пісалі, што план манументальнай прапаганды здзяйсняўся з дапамогай фанеры, пап’е-машэ, гіпсу ў сілу эканамічнай разрухі. Аднак, на маю думку, калі па ўсёй краіне тады разбураліся бронзавыя помнікі, гранітныя пастаменты і здымаліся царкоўныя званы, уласна бронзы ў наяўнасці, як гаворыцца, было “выше крыши”. Аднак у чаканні незразумелай “светлай будучыні камунізму” ўжываць вечны матэрыял было бессэнсоўна.

Адносіць да новага афарміцельскага мастацтва помнікі, пастаўленыя пры Леніне і з удзелам Леніна, прымушае аднак не матэрыял, а тое, што творы, здавалася б, неразбуральныя, традыцыйна ўкаранёныя ў структуры гарадоў, саступалі месца адлюстраванню настойкі, слаба прывязаным да планіроўкі. На гарады, як снежны покрыв, накладвалася нейкая ідэалагічная нагрузка. Гэта і было нараджэнне савецкага афарміцельскага мастацтва. І сярод яго брэндаў была постаць Ільіча. З гіпсу, фанеры і кумачу яна сплятала надмагільны выноск гісторыі...

**Барыс КРЭПАК,
заслужаны дзеяч
мастацтваў Беларусі**

Прыгожа і спакойна ў гэтыя зімовыя дзенькі ў Адэльску. Ужо прыбраліся на сваіх падворках і ў хатах вяскоўцы (гэта важны мясцовы рытуал перад Калядамі), над ваколіцамі лунае цудоўны пах святочных прысмакаў, у кожнай хаце ўпрыгожана “хваінка” (ёлка), і будуць спяваць “коленды” (калядныя песні), а пакуль... А пакуль — Адвэнт. Адэльск захаваў у сваёй душы чысціню і высокароднасць. Яго старыя вуліцы, помнікі даўніны, святы Антоній, гукі касцельнага аргана і дудак Мар’яна Скрамблевіча здольны вылучыць ад жыццёвай мітусні і прымусіць падумаць пра вечнае, успомніць, хто мы, адкуль і куды ідзем.

Наогул, 530-гадовае мястэчка выклікае заміланне: каменны крыж на ўездзе, акуратныя зімовыя падворкі, драўляны касцёл часоў ВКЛ, статуя святога Антонія, патрона Адэльску. Аграгарадок Адэльск — былое мястэчка на Гродзеншчыне, край ветракоў і млынароў. А яшчэ тут захоўваецца ўнікальная тэхналогія ткацтва падвойных, дзвухасноўных дываноў, тэхналогія вырабу адметных велікодных вербачак, якія рабіліся толькі ў гэтым рэгіёне. Адэльчане пякуць хлеб па адмысловым рэцэпце. Традыцыйная кухня аграгарадка (бігас, бабка з кішкай, пончыкі) занесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь, як, дарэчы, і творчасць майстра па вырабе драўляных музычных інструментаў Мар’яна Скрамблевіча.

СІМВАЛЫ І ЗНАКІ

Жыхары Адэльска лічаць сябе палякамі, размаўляюць на трасянцы (на польскі манер мясцовыя вымаўляюць імя святога ў родным склоне: касцёл “свентэга Антанега”), захоўваюць народныя беларускія традыцыі ды сябруюць з усімі. Завітаем у іх свет і даведаемся пра некаторых з іх: як жывуць, што ядуць і як да святаў рыхтуюцца.

Адвэнт — асаблівы час для католікаў, перыяд чакання Божага Нараджэння. Традыцыйна ён пачынаецца ў чацвёрты да Раства тыдзень.

У перыяд Адвэнту вельмі важным знакам, які часта праўляецца ў дамашняй літургіі, з’яўляецца свечка. Свечкі і літарыкі маюць багаты сэнс, гэта — сімвал радасці, жыцця хрысціянна.

Чарговым простым знакам можа быць “сена добрых учынкаў”. Гэты звычай таксама абавязкова захоўваюць у адэльскіх сем’ях, яго называюць “Яселкі”. У першую нядзелю Адвэнту кожнае дзіця атрымлівае ад бацькоў пустыя яслі. З таго часу кожны дзень вечарам падчас вячэрняй малітвы хлопчык ці дзяўчынка робіць рахунак сумлення і за кожны добры ўчынак укладае адну сцяблінку сена ў яслі. Гэта — дар маленькага верніка для Божага Дзіцяці як даніна памяці аб Яго нараджэнні.

— Сімвалам калядаў з’яўляецца певень ды ва-

сьміканечная калядняя зорка, — распавядае майстар Адэльскага Цэнтра культуры і народнай творчасці Наталля Кавалькова. — Увечары 24 снежня сем’і збіраюцца на вігілію з псоньмі стравамі, апоўначы ідуць на пастэрку — адмысловую Імшу на Раство. На святочны стол гаспадыні пякуць хатні хлеб, збіваюць свойскае масла ды вырабляюць сыр. Малочныя вырабы, а таксама бабка з кішкай ужо сталі харчовым брэндам мястэчка.

“Упярод (“раней”) пастэркі ўвечары не было. Была вігілія ў хаце, а пастэрка — раненька, ў сем часоў, — тлумачыць Лілія Раткоўская. — Гатовім Вячэру: ламанцы пячэм, мак мелем, робім галубыцы псонныя з грыбамі, пяроўкай ды маркоўкай. Модлімса, чытаем кусочак Эвангеліі. Пасля ўключаем Польшчу, слухаем календы, спяваем ды чакаем, каб пайсці да касцёла. Божае Нараджэнне побач з Вялікаднем з’яўляецца самым урачыстым сямейным святам, з’езджаюцца да бацькоў і з далёк, і з блізка”.

НАЧНОЕ НЯСПАННЕ

Каляды ў Адэльску святкуюць “па-даўнейшаму”, адзначаюць ужо з вечара 24-га, які называюць “вігілійным”. У перакладзе з лацінскай “вігілія” — чуваць, не спаць, пільнаваць, “начное няспанне”, у праваслаўным абрадзе тое ж азначае “сочельник”. Лічылася, што да вігілійнага стала абавязкова трэба запрасіць любога выпадковага гасця, каб не паўтарыць грэх тых, хто не пусціў пераначаваць Святую Сям’ю перад нараджэннем Хрыста, прымусіўшы Марыю нарадзіць Дзіця ў стайні.

Стол, за якім збіраюцца родныя, засцілаюць белым абрусом, пад які абавязкова кладуць трошкі сена як напамін пра нараджэнне Хрыста не ў нейкім палацы, а ў просценькай стайні.

Назаўтра сена, што ляжала пад абрусам, аддавалі свойскай жывёле. Адначасова абрус сімвалізуе чысціню алтара, на якім Езус у царкве ці касцёле штодзень падае вернікам хлеб і віно, пераўтвораючы ў Ягоныя Цела і Кроў.

У цэнтры стала ставяць запаленую свечку (сімвал

“Мароз, хадзі куццю есці!”

Святкаванне Божага Нараджэння ў Адэльску

Віфлеемскай зоркі) і кладуць на талерку аплаткі, часам таксама фігурку нованароджанага Езуса і Эвангелле. З ежы падаюць толькі псонныя стравы. Многія гаспадыні стараюцца, каб іх было менавіта 12 — па ліку апосталаў.

ПШАНІЦА, МАК І МЁД

У Адэльску куццёй называюць і саму вігілійную вячэру. Акрамя кашы, падаюць рыбныя стравы альбо селядзец, макавае малачко з баранкамі, ламанцы, аўсяны кісель, грыбы або грыбную поліўку, вараныя буракі, прыпраўленыя арэхамі ці чарнаслівам, і іншыя псонныя стравы, і, канешне, куццю. Асноўнымі кампанентамі вігілійнай куцці традыцыйна лічыліся пшаніца, мак і мёд — сімвалы дастатку і пладавітасці. Дарэчы, пра калядную куццю няма згадак у Эвангеллі, але гэта традыцыя перадаецца з пакалення ў пакаленне.

“Калі сядзем за вігілійны стол падчас Божага Нараджэння, то не ўяўляем

ДА ПЕРШАЙ ЗОРКІ

За стол садзіліся пасля таго, як на небе з’явіцца першая зорка. У час вячэры есці першым пачынаў гаспадар, які сядзеў на покуці, а ўслед за ім — астатнія з сям’і па старшынстве. Прычым, адно месца пакідаюць свабодным — як памяць аб памерлых і падарожных, якія неспадзявана могуць пастукаць у дзверы.

Перш чым пачаць есці куццю, гаспадар казаў, звяртаючыся да акна ці ступаючы ў сцяну: “Мароз, мароз, хадзі куццю есці!” Было прынята варажыць па даўжыні выцягнутых сцяблінак сена, ці добры летам вырасце лён. Хтосьці са старэйшых у сям’і чытае ўрываў з Эвангелія паводле Лукі, у якім апісваецца нараджэнне Езуса. Затым усе моляцца разам і дзеляцца асвечанай аплаткай. Апоўначы і дарослыя, і дзеці адпраўляюцца на галоўную калядную святую Імшу — Пастэрку.

САКРЭТЫ КУЛІНАРЫ

Нам у спадчыну ад старажыт Адэльску засталіся і цікавыя кулінарныя традыцыі — гэта прастата народных рэцэптаў, разнастайнае выкарыстанне мясцовых прадуктаў і незвычайныя спосабы гатавання. Асабліва месца ў адэльскай нацыянальнай кухні займаюць абрадавыя стравы. Яны рыхтаваліся да сямейных свят або святнароднага календара. Сакрэты беларускай традыцыйнай кулінарыі перадаваліся з пакалення ў пакаленне, а сёння многія сем’і, асабліва маладыя, вельмі шануюць рэцэпты апетытных і карысных страў бабуль.

Старыя рэцэпты былі, з аднаго боку, — простыя, а з другога, — унікальныя па смакавых якасцях. Нагадаем, што пяць гадоў таму “Традыцыйная рэгіянальная кухня аграгарадка Адэльск Гродзенскага раёна Гродзенскай вобласці” была ўнесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь. А мясцовыя жыхары Адэльска (Марыя Іудэль, Тэрэза Шупіцкая, Рэгіна Саловіч, Гелена Барцэвіч, Мар’яна Кандрусевіч) з радасцю не толькі пачастуюць самабытнай ежай, але і навуцаць яе гатаваць.

На Каляды па сённяшні дзень у Адэльску гатуюць ламанцы, як старэйшыя носябіты мясцовай культуры,

так і маладыя. Цымас, каптыцы, бігас і іншыя стравы выкарыстоўваюць амаль ва ўсе каляндарныя святы (Зялёныя святы, Вялікдзень, Янаў дзень і іншыя).

Дзякуючы фальклорным экспедыцыям работнікі культуры занатавалі старадаўнія рэцэпты адэльскіх кулінараў, якія ўвайшлі ў тры невялікія выданні “Мес-тачковыя прысмакі”, “Усё небыда — калі ёсць хлеб ды вада”, “Кухня з водарам традыцый” і перакідны каляндар “Рэцэпты лепшых адэльскіх страў” з серыі “Адэльская спадчына”.

ШЧОДРЫКІ

Як і раней, абавязкова на багатую куццю існаваў звычай шчадраваць (хадзіць па хатах з віншаваннямі), калядоўшчыкам клалі ў торбы сала, сырныя каўбасы, бліны, сыр і гэтак далей.

Самыя пабожныя сем’і запрашаюць у сваі дамы ксяндза “па Калядзе”. Кожны год пасля свят Божага Нараджэння мы чуем у касцёле, што святар распачынае каляду. Гэта значыць, трэба запісацца і запрасіць ксяндза на сустрэчу да сябе дамоў.

Дарэчы, традыцыі з майго дзяцінства, якое прайшло ў вёсцы Мішкінікі, што каля Адэльску, пачалі ўзнаўляцца і ў горадзе. Калі мае сыны былі малымі, мы разам а сёмай гадзіне з ранку са свечкамі хадзілі ў горадзе ў касцёл на Рараты, пасля дзеці беглі ў школу, а я на працу, падчас Адвэнту заўсёды ўзмоцнена малілася. А напярэдадні святочнай імшы рыхтавала для сям’і Вігілійную вячэру, на якой замест мяса была ўсялякая рыба. Таксама гатавалі “мак” — булчкі з макаў, і куццю. А пасля хадзіў коўндз па Калядзе. Святар пыгаўся ў дзяцей, ці ведаюць малітвы, у дарослых — як часта ходзіць у храм.

Сёння ўжо не хочацца заставацца на Каляды ў горадзе, таму едзем на вёску, да старэйшых родзічаў, каб парадавацца і пабыць разам, каб не было, як кажуць, заўтра позна.

Наталля РАМАНОВІЧ, вядучы метадыст па рабоце ў вобласці традыцыйнай мастацкай культуры, нематэрыяльнай культурнай спадчыны і фальклору Гродзенскага раённага культурна-інфармацыйнага цэнтра

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63 (экскурсійнае бюро)

Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.".

Выставы:
■ Выстава твораў Дар'і Карпавай "Вітамін Ж(ывапіс)" — да 10 студзеня 2021-га.
■ Сумесны культурна-адукацыйны праект-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Аб Вялікай Айчыннай..."
■ "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола".
■ Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола" прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.
■ Выстава "Фарбы як гукі: аб чым гавораць карціны глухіх дзяцей?" з 10 снежня.

Філіялы музея
МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАў.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная,
33а.

Тэл.: 358 88 78
■ Калядная праграма "у гасцях у казкі" 11.12. Пачатак а 17-й.

Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
■ Выстава "Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час" — да 19 лютага 2021-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
Ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы",
Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.

■ Праграма "На Каляды ў музей" (транспарт ад школы да музея і назад, экскурсія, майстар-клас па саломалляцтву, выступленне калядоўшчыкаў, майстар-клас па традыцыйных танцах, народныя гульні, пачастунак). Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР
СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАў
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Нярасава, 3
Тэл.: 399-09-79

Час працы: серада-нядзеля
з 12:00 да 20:00

■ Выставачны праект "Новы год. Анталогія свята".
■ Выстава адной карціны.
■ Выстава Максіма Петруля "Максімалізм".
■ Выстава "Трыццаць тры творы. Выстава набыткаў музейнага збору НЦСМ".
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47
Тэл.: 242-78-14
Час працы: аўторак-нядзеля 12.00-20.00
■ Выстава "Лінія любові. Эратызм у творчасці вялікіх майстроў XX стагоддзя".

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Сталінград 1942 — 1943. Беларусы на абароне горада" — да 21 снежня.

■ Выстава "Яўген Халдзеі. Сцяг Перамогі" — да 27 снежня.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-
КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-
ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.

Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Выставачны праект "Сапраўднае" мастакоў міжнароднага грамадскага аб'яднання "Еўразійская мастацкая садружнасць" — да 28 лютага 2021-га.

■ Выставачны праект "Пасядзім з густам!" (фатэлі і крэслы XVIII — XX стст. з фондаў музея-запаведніка) + квэст-віктарына "Пасядзім, падумаем". Па папярэдніх заяўках. Да 5 красавіка 2021-га.

■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіяль нясвіжскага двара". У складзе пастаяннай экспазіцыі.

■ Міжнародны выставачны праект "Даспехі радзівілаўскага Нясвіжа" (артэфакты з калекцыі Музея Фіцвільяма Кэмбрыджскага

універсітэта, Нацыянальнага гістарычнага музея і Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж"). У складзе пастаяннай экспазіцыі.

■ Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці
Вул. Гейсіка, 1.

Ратуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.

■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Квэст "Выходкі старога захавальніка". Па папярэдніх заяўках.

ПА ПЫТАННЯХ
РАЗМЯШЧЭННЯ
РЭКЛАМЫ

Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"
звяртайцеся
па тэлефоне
+ 375 17 286 07 97
і па тэлефоне/факсе
+375 17 334 57 41
альбо пішыце
на электронны адрас
kultura@tut.by!

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі раён,
Гродзенская вобласць.

Тэл.: (8-01596) 2 82 90,
(8-01596) 2 82 70.

■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Тэатрылізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".

■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гасці да Пана Каханку".

■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".

■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".

■ Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".

■ Дзіцячая тэатрылізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".

■ Правадзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.

■ Музейная фотапляцоўка.

■ Восеньскі сезон канцэртаў Белдзяржфілармоніі.

■ Квэст "Таямніца двух куфраў".

Першы здымачны...

13 снежня ў Барысаве адбыўся першы здымачны дзень фільма, прысвечанага Уладзіміру Мулявіну.

Раней паведамлялася, што «Першая КінаВідэаКампанія» выйграла тэндар Міністэрства культуры на вытворчасць біяграфічнага фільма пра легендарнага лідэра ансамбля «Песняры».

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ.

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР
ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.

■ 26, 27, 28, 30 — "Пінокія" (опера ў 2-х дзях) Г.Бруні. Дырыжоры — Уладзімір Авадок і Дзмітрый Мацвіенка. Пачатак аб 11-й і а 12-й.

■ 26, 27, 28, 29, 30 — "Шчаўкунок" (балет у 2-х дзях) П.Чайкоўскага. Дырыжор — Іван Касцянін. Пачатак а 12-й, а 18-й і ў 19.00.

■ 26 — Навагодні агеньчык. Пачатак у 19.30.

■ 29 — Канцэрт Надзеі Кучар, Аксаны Волкавай і Паўла Пятрова. Пачатак у 19.00.

■ 30 — Навагодні агеньчык. Пачатак у 19.30.

■ 31 — Канцэрт-сюрпрыз "Навагодні маскарад" (з удзелам зорак оперы і балета Вялікага тэатра Беларусі). Дырыжор — Алег Лясун. Пачатак у 19.00.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ

РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

"РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР

БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ"

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.

■ 25, 26, 27, 28, 29, 30 — "Навагоднія прыгоды ў Віртуляндзіі" (музычны спектакль для дзяцей і дарослых) І.Пятрова.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ

БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

■ 26, 27, 28, 29 — "Чароўная сняжынка"

(навагодні спектакль і забаўляльная праграма для дзяцей ад 3-х гадоў).

Пачатак аб 11-й, а 14-й і ў 17.30.